

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GREVE LOKALHISTORISKE FORENING

"Bidrag til Greve Kommunens Historie"

BIDRAG TIL
GREVE KOMMUNES HISTORIE

Svenske soldater på Greveegnen
HÆFTE NR. 32 i 1658-60

Hæfte nr. 32 i serien
"Bidrag til Greve kommunes historie"

De svenske soldater på Greveegnen
1658-1660

af Bjørn Helles

Foredrag

i

Greve og Solrød lokalhistoriske Foreninger

Udgivet af
Greve lokalhistoriske Forening
August 1987

Serien "Bidrag til Greve kommunes historie" omfatter nu følgende hæfter, der alle kan købes.

1. Greve sogn - 1836
2. Greve sogn - Folketællingen 1801
3. Kildebrønde sogn - 1836
4. Oeders efterretninger 1771
5. 7 soldaterbreve fra 1864
6. Tune sogn - 1836
7. Karlslunde sogn - 1836
8. Samtale med Maren Petersen
9. Forsamlingshuset "Godthåb"s start
10. Bybranden i Kildebrønde
11. Tiggerliv i gamle dage
12. Vilhelm Pedersen
13. "Strandgreven"
14. "Sønderholm boplads
15. "Kaldet følger enken"
16. Greve Hospital
17. Da Greve-Kildebrønde blev storkommune
18. Karlslunde landsby
19. Et livstestamente
20. Elev i Mosede Skole
21. Erindringer om Mosede Fort
22. Erindringer fra min barndom - 1
23. Erindringer fra min barndom - 2
24. Erindringer fra min barndom - 3
25. Tune-Sprøjten
26. Karlslunde Skole 1742-1942
27. Michael Vulf Gjøes legat
28. Josef og illegalt til Sverrig
29. Flugten til Sverrig
30. Mosede Politi 1935-1985
31. Dobbeltmorderen på Kildebrønde mark
32. De svenske soldater på Greveegnen

Endvidere kan købes: Bogen om Karlslunde sogn
Det nu forsvundne Greve
Hugo Aarslev-Nielsen
Grevegården - Hedeboegnen Museum

Den danske vinter kan som bekendt være både langvarig og streng, og dog sker det kun en gang hvert tiende eller tyvende år, at frosten er så hård og vedvarende, at fjorde, søde og bølter fryser så meget til, at man overalt kan færdes frit over isen fra den ene landsdel til den anden - til fods, til hest eller kørende.

Men helt sikker er isen aldrig - i hvert fald ikke på de store stræk som for eksempel Storebælt, hvor der altid er fare for våger og stedvis tyndere is, og i tilfælde af storm kan isen bryde op og blive kvast i løbet af ganske få timer.

Således har det altid været - selv i de aller strengeste isvintre, og det vidste svenskekongen Karl Gustav, inden han i 1658 marcherede over Storebæltets is. Men trods alle advarsler gennemførte han alligevel sin plan og marcherede fra Langeland til Lolland med en hær på omkring 70.000 mand fodfolk, rytteri, artilleri, kanoner, ammunitionsvogne og andet krigsmateriel.

Karl Gustav havde i eftersommeren 1657 invaderet Jylland med en hær på omkring 77-78.000 mand, og da fjorde og bølter i begyndelsen af det nye år fros til, marcherede han med størstedelen af hæren fra Jylland til Sjælland over Lillebælt, Svendborgsund, Langelandsbælt, Storebælt, Guldborgsund og Størstrømmen - en march på omkring 200 kilometer - hvoraf de 30 fandt sted på selve isen.

Hele denne lange march blev gennemført i løbet af kun en halv snes dage, og derefter gik hæren i vinterkvarter rundt om på Sjælland - også her på Greveegnen.

Svenskekongens plan var at slå Danmark definitivt ved at indtage København, tage konge og rigsråd til fange og dermed opkaste sig selv som enerherker i hele Norden. Men inden det kom så vidt, blev der på den danske konges initiativ indledt fredsförhandlinger, og ved fredslutningen få dage senere blev Danmark tvunget til at afstå Skåne, Halland og Blekinge til Sverrig - det vil sige en tredjedel af det daværende Danmark.

Derefter var krigen forbi - i hvert fald i første omgang. Begunstiget af vejr-guderne havde Karl Gustav ved sin utrolige dristighed vundet en strålende sejr - en bedrift, som vakte den største opmærksomhed over hele Europa, og som den dag idag anses for at være et af de mest fantastiske og hasarderede krigseventyr i den europæiske militærhistorie.

Den egentlige årsag til krigen var - som andre krige mellem Danmark og Sverrig - følger af et århundred langt had, jalusi, misundelse og chikane mellem de to lande. Og denne indstilling havde sin rod i hvert af de to ldes ambitioner og magtbegær med hensyn til at få enerherredømmet i Østersø - dengang som både før og siden et uhyre vigtigt handelsområde og for Danmark tillige en overordentlig vigtig indtægtskilde gennem øresundstolden.

I denne kamp om Østersøen havde Sverrig tld efter anden befæstet sin stilling særdeles godt, og Danmark var efterhånden ved at sakte alvorligt agterud.

Sverrig havde herredømmet over Finland, Estland, Livland, Gotland og Osel og i Nordtyskland Pommern, Vismar og Bremen, i Norge Jemtland og Hærjedalen og desuden Halland i pant på 30 år som sikkerhed for Sverrigs frielse for at betale øresundstold til Danmark.

Sverrig var således godt på vej til at omklamre hele Danmark og sikre herredømmet i Østersøområdet, og overfor denne voksende og vel gennemført ekspansionspolitik var Danmark egentlig ret magtesløs, blandt andet fordi Sverrig havde en langt bedre hær med mange veluddannede og krigsvante officerer og soldater.

Bortset fra, at krigen fik en så tragisk afslutning for Danmark, er de en meget interessant og spændende epoke i landets historie - også lokalhistorisk set, idet der findes en hel del beretninger om krigen og de svenske troppers liv og færden her på Greveegnen.

Det er disse lokalhistoriske beretninger, der har givet anledning til denne redegørelse, men det hele skal ses i et større perspektiv, og derfor skal forhistorien med:

Den svenske dronning Christina, der var regent i Sverrig fra 1644, udkede i 1649, at hendes fætter - og ungdomselskede - den tyskfødte Karl Gu blev udnævnt til tronfølger, og da dronningen 5 år senere abdicerede og flyttede til kloster, blev Karl Gustav kronet som konge af Sverrig under navnet Karl den 10. Gustav.

Karl Gustav, der ved kroningen var 32 år, var søn af den svenske prinsesse Katarina og den tyskfødte grev af Pfaltz Johan Kasimir, der i en årække var betroet betydelige embeder og hverv i den svenske statsadministration.

Det var således ved tilfældighedernes spill, at Karl Gustav blev tronfølger og senere konge - i hvert fald tilsyneladende, men følger man hans videre skæbne, vil man se, at han gang på gang viser en forbløffende evne til at udnytte tilfældighedernes spill hurtigt, dristigt og effektivt - egentlig ikke nogen dårlig egenkab for en feltherre.

Han var opvokset i Sverrig og studerede ved universitetet i Upsala, og allerede som ganske ung gjorde han tjeneste som officer ved de svenske hære i trediveårskrigen.

En overgang var han tjenstgørende i Jylland under Thorstensonkrigen (1643-45), og herunder har han formentlig erhvervet sig et vist kendskab til Danmark og danske forhold - ikke mindst den danske hær, der dengang var meget dårligt udrustet og organiseret, uden erfaring i praktisk krigstjeneste og ledet af officerer, af hvilke kun ganske få havde fået nogen egentlig militær uddannelse.

Karl Gustav sagde om sig selv, at "Gud havde forlenet ham med en levende atrå efter at søge sin lykke ved sværdet", og allerede som barn var han levende interesseret i militæret og alt, hvad der havde med krig og krigsførelse at gøre - måske inspireret af sin morbroder den navnkundige svenske konge og feltherre Gustav Adolf, der faldt i slaget ved Lützen i Sachsen i 1632.

Gustav Adolf, der anses for at have været en meget dygtig og tillige human feltherre, sørgede altid for, at hans soldater fik deres sold, og han forlangte af officerer og soldater, at de skulle vise hensynsfuldhed overfor civilbefolkningen.

Helt anderledes forholdt det sig med Karl Gustav, for selv om der nok tillægges ham et vist militært snilde og navnlig besluttsomhed og handlekraft, var han af naturen brusk og hensynsløs også - og måske navnlig - over for civilbefolkningen.

Og alligevel var han religiøs, men det var en noget besynderlig form for religiøsitet. Således krævede han, at der forud for hvert feltslag blev afholdt en kort andagt med soldaterne, og feltråbet var ofte "Hjælp, Jesus", men efter et vel gennemført slag gik han lige til den modsatte yderlighed og honorerede soldaterne med et par timers "fri plyndring".

Da Karl Gustav var blevet kronet til konge, indledte det svenske rigsråd en række forhandlinger med henblik på at få fastlagt en langsigtet svensk udenrigspolitik - specielt med henblik på, om den svenske hær, der på dette tidspunkt var ledig, skulle aftakkes eller sættes i aktion. Efterhånden opnåedes der enighed om, at hæren skulle sættes ind i en angrebskrig - og dermed forsørges - i et fremmed land. Der var størst stemning for at angribe Danmark, men man var betænkelig, fordi Danmark havde oprettet et forsvarsforbund med Holland, der dengang var Europas stærkeste sømagt.

Dette forsvarsforbund mellem Danmark og Holland var kommet i stand ved en dygtig diplomatisk indsats fra Corfits Ulfeldts side, da han var i dansk

tjeneste som rigshofmester hos sin svoger Frederik den Tredie.

Men i 1652 var Ulffeldt faldet i uråde og i øvrigt kommet ind i så store vanskeligheder under sin tjeneste i Danmark, at han så sig nødsaget til at flygte over hals og hoved sammen med sin hustru Eleonora Christine, og når de valgte Sverrig - Danmarks gamle arvefjende - som tilflugtssted, var det fordi, Ulffeldt ved Sverrigs hjælp ville forsøge at vinde sine tabte godser og embeder i sit hjemland tilbage.

Såvel Ulffeldt som Eleonora Christine befandt sig særdeles vel ved det svenske hof, hvor de begge kom i høj gunst hos den lærde og kunstforstandige dronning Christina.

Ulffeldt var ikke kommet til Sverrig som en fattig flygtning, men som en meget velhavende mand, og i de 3 år, han opholdt sig i Stockholm, lånte han den svenske stat 300.000 rigsdaler af sine egne penge og yderligere 40.000 af sin svigermoders, Kirsten Munk, - ialt 340.000 rigsdaler - dengang et enormt stort beløb.

En del af disse penge var øremærkede til den svenske rigstøjmester, der stod for hærens udrustning og mundering, og alene deraf fremgår formålet ganske tydeligt.

En krig mellem Danmark og Sverrig, hvor Danmark kunne forventes at lide nederlag, forekom Ulffeldt og Eleonora Christine at være den eneste mulighed for at få oprejning for den uret, som de mente at have lidt i Danmark.

Men selv om Ulffeldt og mange svenske rigsråder med ham lyvrede stærkt og holdt på, at man absolut burde åbne en angrebskrig mod Danmark - den gamle arvefjende og farligste nabo - veg man alligevel tilbage for dette af frygt for Hollands indflydelse og magt og besluttede derfor at begynde med Polen, så kunne Danmark altid rammes senere.

I Sverrig vidste man, at Polen havde planer om at vinde det til Sverrig tabte Livland tilbage og desuden udvide sit herredømme over de præsiske østersøhavne, og da den russiske zar i 1655 angreb Polen, følte Sverrig sin magtstilling i Østersøen alvorligt truet.

Nu gjaldt det om at komme den russiske fremtrængen i Polen i forkøbet, og i juni måned 1655 angreb Sverrig Polen med en svensk-finsk hær på ialt 37.000 mand, og denne hær blev forøget med yderligere 3.000 mand fra Bremen, så Karl Gustav nu havde en angrebshær i Polen på ialt 40.000 mand.

Karl Gustav startede straks en ren og skær angrebskrig mod Polen, og all at begynde med gik alt godt, lykken var med ham, og i løbet af kort tid erobrede han først Warszawa og senere Krakow. Beruset af denne hurtige fremgang drømte Karl Gustav allerede om at føje Polens krone til den, han havde i forvejen, og han opnåede da også at blive udråbt til konge i visse områder af Polen.

Men denne sejrige fremgang for de svenske hærstyrker i Polen foruroligede selvfølgelig andre magter, og som følge deraf forsøgte Rusland, Østrig, Brandenburg og Nederlandene at få Danmark til at bryde freden og erklære Sverrig krig, og Rusland lovede endog Danmark, at man ikke ville slutte fred med Sverrig, uden at Danmark fik sine tidligere tabte besiddelser tilbage.

I Danmark var man også meget ytryk ved situationen, og det man frygtede mest af alt, var, at Karl Gustav - som i Thorstensonkrigen - skulle invadere Jylland sydfra og åbne en regulær angrebskrig mod landet.

I løbet af de første to år af den polske krig kom Karl Gustav efterhånden ind i så store vanskeligheder, at han kæmpede på livet løs, og da Danmark gennem sin gesandt i Sverrig Ove Juel, der fulgte Karl Gustav undet det polske felttog, havde modtaget indberetning om, at den svenske hær var "ringe og slet" og næppe kunne frigøre mere end 6.000 mand til et eventuelt angreb mod Danmark, besluttede den danske konge at erklære Sverrig krig, uden at han først havde forsøgt at alliere sig med andre magter, men i håbet om, at Karl Gustav i tilfælde af en dansk krigserklæring ville søge hjem til Sverrig for at imødegå et eventuelt angreb fra Danmark via Skåne.

Den danske krigserklæring blev udfærdiget den 7. juni 1657, men den nåede først frem til Karl Gustav 19 dage senere, og den kom egentlig ikke bag på ham. Han havde nemlig allerede flere måneder tidligere planlagt en offensiv mod Holsten, ifald han skulle blive angrebet af Danmark. Måske vidste han også, at krigserklæringen var udfærdiget og undervejs - i hvert fald havde han, få dage før han modtog erklæringen, skrevet til en af sine generaler, at han i den kommende uge ville bryde op med sin hær og gå mod Danmark for at "hilse på broer lilla" = Frederik den 3.

Krigserklæringen kom i øvrigt også Karl Gustav særdeles vel til pas på den måde, at han nu havde den uhyre store fordel, at hans angreb ville blive forvandlet til forsvar og således ikke udløste den traktatmæssige forsvarsaftale mellem Danmark og Holland, det vil sige, at Danmark ikke kunne forvente hjælp fra Holland.

Derfor brød Karl Gustav få dage senere resolut op fra Polen med sine bedste elitetropper og marcherede mod Danmark, for nu gjaldt det om at komme til Jylland og derfra videre over bølterne for til slut at slå Danmark i selve hovedstaden, inden hans mange fjender nåede at rotte sig sammen og slå ham i et måske tillintetgørende slag.

De første 6 dage marcherede hæren i ilmarch og tilbagelagde 40 kilometer om dagen - en så forceret march, at mange af rytteriets heste faldt om af udmattelse, men så holdt man til gengæld et ugelangt hvil, da man nåede frem til Hamborg.

Ankommet til Pommern sluttede den svenske rigsdmiral Carl Gustav Wrangel til kongen med sine tropper, og han fik derefter overkommandoen over hele ekspeditionshæren - næst efter kongen selv.

I Stettin mødte Corfits Ulfeldt op hos Karl Gustav og tilbød ham sin tjeneste under felttoget mod Danmark, og han blev vel modtaget, for bedre rådgiver kunne kongen næppe vente at få.

Der blev straks oprettet en overenskomst, hvorved Karl Gustav optog Ulfeldt blandt sine ministre med titel af gehejmeråd og lovede at arbejde for hans genindsættelse i embedet som rigshofmester i Danmark og tilbagegivelse af hans ejendom. Sidenhen fik han løfte om hele Langeland, to godser i Skåne (som dog endnu var i dansk besiddelse) og meget mere, så han må åbenbart have været Karl Gustav en god støtte og rådgiver under felttoget mod Danmark.

Undervejs mod Danmark overrumpledde og slog Wrangel en dansk hørstyrke, der under ledelse af den danske rigsmarsk Anders Bille havde overskredet Elben og besat det tidligere danske landområde Bremen-Verden.

Karl Gustav fortsatte selv med en del af hæren mod Danmark, og i Gottorp gjorde han holdt for at besøge sin svigerfader hertug Frederik, der lovede ham al mulig hjælp og støtte i felttoget mod Danmark, og dermed havde Karl Gustav skaffet Danmark endnu en ny og farlig fjende.

Herfra fortsatte Karl Gustav videre nordpå, og den 23. august ankom han til Kolding og opslod sit hovedkvarter der.

Men nu mødte der Karl Gustav en meget ubehagelig overraskelse, for selv om han kendte Jylland fra forrige krig og vidste, at der ved det smalle overfartssted ved Snoghøj fandtes nogle skanser, anede han intet som helst om, at der ved Fredericia - dengang Frederiksodde - var anlagt en ny og efter den tids forhold moderne fæstning på 7.000 mand, som skulle søge at spærre adgangen til de danske øer.

Med en del af hæren lagde Karl Gustav straks en belejringsring rundt om Frederiksodde, medens resten af hæren fortsatte videre nordpå og besatte hele Jylland, røvede og plyndrede overalt og slog en bondehær på flere hundrede mand ved Limfjorden.

Svenskernes plan var nu at få Frederiksoddefæstningen sat helt ud af spilleret - enten ved udsulning eller ved direkte angreb, for først derefter kunne de vove at forlade Jylland og sætte over Lillebælt. Men tiden trak i lang drag, og en dag tog fæstningsstyrken chancen og rettede et så veldykket angreb mod belejringsringen, at svenskerne måtte opgive belejringen og forlægg sit kvarter til landsbyen Bredstrup.

Men forholdene i fæstningen var dårlige, det kreb med forsyningerne, en overgang var mere end 400 mand syge, og 150 soldater og enkelte udenlandske officerer deserterede og flygtede over i den svenske lejr.

Af disse desertører og gennem den fangeudveksling, der fandt sted, skaffede svenskerne sig nyttige oplysninger om fæstningen til det forestående stormangreb. Desuden undersøgte en ung ingeniørofficer Erik Dalberg fæstningens udenværker, idet han i natternes mulm og mørke lusted sig frem til fæstningen og opdulte volde og voldgrave. Herunder opdagede han, at voldene ikke var ført helt ud i strandkanten, hvor spærringen kun udgjordes af simple plankepallsader - fæstningens svageste forsvarsværk.

Da hele angrebsplanen var udarbejdet, opdannede Wrangel soldaterne ved at love dem to timers fri plyndring, når fæstningen var faldet og indtaget.

Stormangrebet mod Frederiksodde blev åbnet den 24. oktober kl. 5,00 om morgenen med en styrke på 8.000 mand, der var opdelt i 3 angrebkolonner - en mod hver fæstningsport, medens en rytterkolonne under anførsel af Erik Dalberg red ud til stranden, hvor man skaffede sig adgang til fæstningen ved at vælte pallsadeværket, og derefter faldt man fæstningsmandskabet i ryggen.

Fæstningsmandskabet kæmpede og forsvarede sig tappert, men alligevel lykkedes det svenskerne at indtage fæstningen og nedkæmpe al modstand i løbet af kun to timer. Af de 4.000 soldater og civile, der bemandede fæstningen den dag, blev 1700 dræbt, mange blev såret, 2500 overgav sig, og resten flygtede over hals og hoved, og hermed havde svenskerne nedkæmpet al militær modstand i Jylland, og nu kunne de begynde at planlægge felttogets videre fremfærd over øerne.

Under angrebet blev fæstningens kommandant rigsmarsk Anders Bille så alvorligt såret, at han døde 74 dage senere. Under hans sygeleje besøgte Wrangel ham flere gange, og han sørgede for, at han fik en stansmæssig begravelse med militær honor. Også Ulfeldt aflagde en visit, men da han kom ind i sygeværelset, vendte rigsmarsken sig bort og værdigede ham ikke et ord.

Efter slaget begravede svenskerne de mange døde på selve fæstningsterretret, men nedgravningen var så skodezløs, at det i de følgende somre var uudholdeligt at opholde sig på fæstningen på grund af liglugten.

Efter dette vel gennemførte stormangreb har de svenske soldater formentlig fået den "velfortjente" belønning for deres "dåd": Fri udplyndring af omegnens civilbefolkning i to timer.

I det hele taget opførte de svenske tropper sig rødselsfuldt under hele felttoget her i landet. De hærgede, plyndrede og stjal, voldtog kvinderne, jagede folk fra hus og hjem og nedbrændte huse og gårde, og linieofficererne pressede penge af borgmestre og rådmand for at skåne byerne.

Efter Frederiksoddeslaget flygtede omegnens befolkning over hals og hoved nordpå, og i kirkebøgerne kan de spores helt op til Djursland.

I hele Jylland var der kun et eneste sikkert tilflugtssted for ulillevolkningen, og det var Bjørge herred på nordsiden af Vejle fjord. Her var adgang forbrudt for de svenske soldater, fordi Ulfeldts svigermoder Kirsten Munk boede der på gården Rosenvold, og at forbrudet blev overholdt siger noget om Ulfeldts indflydelse og magt og disciplinen blandt de svenske soldater - eller måske rettere soldaternes frygt for galgen.

Efter Frederiksoddes fald beherskede den svenske hær hele Jylland, og nu gjaldt det om at komme videre over Lillebølt, og det hastede meget, for Karl Gustav frygtede stadig, at hans mange fjender ville slå sig sammen og invadere Jylland, og Jylland var også dengang, som det senere blev sagt, "en god fælde at fange røve i".

Men da størstedelen af den svenske flåde enten var gået i vinterhi eller blev holdt i skak af den danske flåde, var man nødt til at vente, se tiden an og håbe på frostvejr, så man i givet fald kunne komme over Lillebølt på isen.

Gennem den stedlige fiskerbefolkning havde svenskerne erfaret, at isen på Lillebølt altid er mest usikker på de smalleste steder, og derfor holdt man i den følgende tid et vågent øje med is-situationen på hele strækningen fra Frederiksodde til Als for at udfinde det mest sikre overgangssted.

I december var det skiftevis frost- og tøvejr, men i januar satte det ind med mere vedvarende og hårdere frost. Den 20. januar sendte svenskerne en rytterpatrolje på fem mand og en korporal ud for at undersøge isen nærmere mellem Hejls og den lille ø Brandø, der ligger omtrent midt i Lillebølt, som på dette sted er en halv snes kilometer bred.

Isen holdt, men da patruljen nåede over til Brandø, blev de fem af rytterne taget til fange af en dansk rytterpatrolje på 15 mand, der var kommet over isen fra Fyn, men een rytter undslap og kom tilbage til Hejls i god behold.

Straks efter sendte svenskerne en officer med 100 musketerer og 50 ryttere over til øen, og da disse ved en grundig eftersøgning fandt hele øen forladt, var de klar over, at isen altså også måtte være farbar mellem Brandø og Fyn.

Karl Gustav, der da opholdt sig i Flensborg, blev så hurtigt som muligt underrettet om disse forhold, og den 29. satte han sig i en slæde og kørte mod Hejls. Undervejs red Wrangel ham imøde og meddelte, at en oberst dagen før havde været en tur ovre på Brandø med en mindre rytterstyrke og havde sendt en patrolje over mod den fynske kyst, men isen var bristet under den, alle hestene var druknet, og rytterne havde kun med det største besvær redet sig i land.

Alligevel opgav Karl Gustav ikke sin plan, men red sammen med Wrangel over Isen til Brandsø, hvor han sendte et par hundrede ryttere ud i forskellige retninger for at få isens bæreevne grundigt undersøgt på den godt 4 kilometer brede strækning mellem Brandsø og Fyn. Ved tilbagekomsten meddelte rytterne, at isen var svækket af strømmen, og at danskerne på fynssiden havde skudt efter dem med kanoner.

Men Karl Gustav gav stadig ikke op og sendte to officerer ud på undersøgelse, og efter endt rekognosering meddelte de, at danskerne nu havde hugget våger i Isen udfor Fyn. Dette må åbenbart have forurologet Karl Gustav, for han gav nu ordre til, at fæstningsstyrken på Frøderiksoedde skulle forstærkes, fordi der kunne være fare for, at danskerne ville gå over isen den modsatte vej og angribe fæstningen for på den måde at hindre eller trække svenskerne over isen i langdrag.

Endnu en udsendt patrulje meddelte den følgende nat, at isen på Lillebølt var sikker nord om Ivernæs helt ind til den fynske kyst, og da også Dalberg herad morgenstunden kom med gode nyheder, besluttede Karl Gustav at vove for søget.

Derefter gav han ordre til, at 3000 mand af fodfolket skulle marchere over Isen mellem Stenderup Hage og Fønsskov - ca. 1,7 kilometer, mens kongen selv med rytteriets 9000 mand ville marchere over isen ved Brandsø.

Marchen over Lillebølt fandt sted samme dag - den 30. - med alle soldater formeret i angrebskolonner, men af forsigtighedshensyn spredt over et meget vidt område, og alle rytterne gik over til fods med hestene ved tøjlernerne.

Under marchen gik to rytterkompagnier - vel omkring 200 mand med heste - gennem Isen, og det samme gjorde Karl Gustavs karrasse med 6 heste, men - desværre for Danmark - Karl Gustav var ikke med i karrassen.

Da svenskerne nærmede sig land, blev de angrebet af de danske styrker på Isen i Tybrling vly udfor Ivernæs, men danskerne blev hurtigt nedkompet af svenskerne, der havde en tre gange så stor styrke og tilmed krigsvante soldater.

Netop samme dag, som Karl Gustav gik over Lillebølts is, blev der dannet et forsvarsforbund mellem Brandenburg, Polen og Østrig rettet mod Karl Gustav, men herom vidste Karl Gustav intet for senere.

Efter denne kamp blev der stort set ikke ydet mere modstand fra den danske hørstyrke på Fyn, der dengang var på omkring 5000 mand, og det vil sige at Karl Gustav nu var herre over både Fyn og Jylland. Svenskerne fortsatte fremrykningen over Fyn - rigsadmiral Wrangel mod Nyborg med det meste af hæren og Karl Gustav selv med en mindre styrke mod Kong præstegård, hvor han overnattede.

Efter at have holdt krigsråd i præstegården tilkaldte Karl Gustav Erik Dalberg og gav ham ordre til, at han hurtigst muligt skulle begive sig over Fåborg til Svendborg, hvorfra han med tilstrækkelig styrke skulle fortsætte over Tåsinge til Langeland for at undersøge isens tilstand og bæreerne på Storebælt mellem Langeland og Lolland.

Dalberg fik tildekt en eskorte på 80 ryttere under kommando af en ritmester og begav sig straks til Fåborg, hvor han overnattede.

Dagen efter den 31. fortsatte han med disse ryttere over Svendborg og Tåsinge til Langeland, hvortil han med det meste af styrken ankom langt ud på aftenen. Det vil sige, at man havde tilbagelagt den ca. 125 kilometer lange strækning fra Hejls til Langeland i løbet af 36 timer. Navnlige den sidste del af strækningen over Langelandsbælt var meget anstrengende, og både soldater og heste var så udasede, at mange soldater faldt sovende af hestene, og en del af hestene faldt onkuld af udmattelse og døde på isen.

Efter dette anstrengende ridt var man nødt til at holde hvil den følgende dag, men den 2. begav Dalberg sig med 40 ryttere ud på Storebæltets is med kurs mod Lolland, hvortil man ankom i god behold og uden uheld og gik i land ved færgestedet Tårs. En dansk strandvagt, der var posteret ved gården Grimstad (nu Frederiksdal), flygtede til Naksov, der var ret stærkt befæstet og svenskerne tog en dansk rytter og to bønder til fange. Derefter red de så hurtigt som muligt tilbage til Langeland, og efter at Dalberg undervejs havde foretaget nogle opmålinger af isens tykkelse forskellige steder, var han blevet overbevist om, at isen var så sikker, at store masser uden fare skulle kunne forcere isen samtidig.

Den følgende dag - den 3. - red Dalberg med en mindre styrke tilbage til Tåsinge, og da han her erfarede, at en lille dansk rytterstyrke var flygtet til Krø, gjorde han - stik imod sin ordre - en afstikker over til denne ø, hvor han tog 70 soldater og nogle korporaler til fange.

Dagen efter, at Karl Gustav var ankommet til Kong, fortsatte han med stort følge til Odense, hvor man blev meget overrasket over at se den høje gæst. Det var en søndag, og man afbrød straks gudstjenesten og fik ret hurtigt stablet en modtagelsesdeputation på benene med biskoppen og borgmesteren i spidsen og efterfølgende middag i borgmestergården. Senere blev der aflagt hoflighedsvist af Ulrik Christian Gyldenløse (Chr. 4 og Ulbeke Kruses søn), der hidtil havde været øverstkommanderende over de danske styrker på Fyn, og fire danske rigsråder, som svenskerne havde taget til fange.

Samme dag opslug Karl Gustav sit hovedkvarter i Dalum Kloster syd for Odense (nu nedlagt), og her gik han så i de følgende dage i spænding og utålmodig venten på efterretninger fra Dalberg, men det trak i langdrag, den ene dag gik efter den anden uden nyheder, og Ingen vidste noget som helst om, hvor Dalberg opholdt sig, hvorfor man ikke hørte noget fra ham, eller om han i det hele taget stadig var i live.

Karl Gustav var ved at blive desperat af spænding og utålmodighed, og han rykkede gentagne gange Wrangel og pålagde ham at skaffe Dalberg tilveje men lige meget hjalp det, han kom ikke, og uden oplysninger fra Dalberg kunne felttoget videre forløb ikke planlægges som påtænkt.

Wrangel opholdt sig som nævnt i Nyborg, hvor det var hensigten, at han skulle bemøgtige sig 5 danske krigsskibe, der lå i havnen, men inden han nåede så vidt, kom skibene fri af isen og stak til søs, og dermed tilintetgjordes svenskerens håb om ved hjælp af disse skibe at føre hæren over til Sjælland.

Med henblik på eventuelt at føre hæren over der islagte Storebælt til Sjælland sendte Wrangel nogle rekognoseringspatruljer ud på isen, men resultatene var nedslående. Således meddelte en rytterpatrulje, at isen kun var sikker på strækningen mellem Fyn og Sprogø, og det viste sig da også senere at en rytterpatrulje, der havde vovet sig omtrent helt over til Korsør, gik gennem isen og druknede.

Og den 4. februar kom så det omslag i vejret, som man havde frygtet, det blev tøvejr, så det dryppede fra træer og tage, og samtidig begyndte det at blæse op til storm.

Herefter synes Wrangel helt at have opgivet en overgang over Storebælts Is, og han gav mange af de svenske regimenter ordre til at marchere tilbage mod Lillebælt med henblik på et tilbagetog til Jylland.

Dermed viste Wrangel, at han var helt klar over, hvor alvorligt situationen i givet fald kunne udvikle sig for de svenske tropper på Fyn.

Skønt der ikke havde været fremmede høre på Fyn i de foregående 130 år, var øen alligevel fattig og uden større forsyningsmuligheder. Den danske hær havde været indkvarteret på Fyn i temmelig lang tid, og selv om de danske soldater ikke tilfrem udplyndrede befolkningen, var øen alligevel så udpint, at den ikke kunne skaffe forsyninger nok for resten af vinteren til den svenske hær på 12.000 mand og 9.000 heste.

Desuden ville den svenske hær være indespærret og dermed prisgivet, hvis en fjendtlig invasionshær fra Jylland satte over til Fyn, inden isen brød op, og frygten herfor någede svenskerne mere end noget andet.

Karl Gustav var nu ved at være i lige så store vanskeligheder med sin hær, som da han brød op fra Polen, og hans eneste mulighed for at komme ud af disse vanskeligheder var at redde hæren over til Sjælland så hurtigt som muligt og fortsætte felttoget der som planlagt. Men da det blev tøvejr, begyndte han at vakle i troen på, at denne mulighed kunne realiseres, og han var fuldt indforstået med, at Wrangel begyndte at sende de svenske soldater tilbage mod Lillebælt.

Men trods tøvejret var Storebælts is stadig farbar i et vist omfang, for samme dag red et dansk sendebud over Isen fra Sjælland med ilbud til Karl Gustav fra den engelske gesandt i København Phillip Meadowe. Sendebudet medbragte et brev, i hvilket Meadowe meddelte, at den danske konge foreslog våbenstilstand, og da han i øvrigt var indstillet på at slutte fred med svenskerne, havde han udpeget to fredskommissærer - nemlig rigshofmester Joakim Gersdorf og rigsråd Christer Skeel.

Samme dag - den 4. - om formiddagen brød Erik Dalberg op fra Svendborg og red mod Odense, men på grund af dårligt vejr og føre varede denne tur 12 timer, og først om aftenen ved 9-tiden ankom han til Odense, hvor han straks fik foretræde for Karl Gustav, der modtog ham med ordene: "Nå, Dalberg, hvad bringer I så af nyheder."

Og Dalberg fortalte i begejstrede vendinger, hvorledes han havde gennemført hele turen over Isen til Lolland, redet med sit følge i skidt, trav og endog i galop uden at miste en eneste mand, og at Isen nu var så slækker og farbar, at selv meget store hørstyrker uden risiko samtidig kunne passere over bællet fra Langeland til Lolland. Samtidig viste Dalberg på en medbragt snor, at Isen nu var 8 - 10 tommer tyk, og han erklærede, at han ved Guds hjælp kunne bringe hele den svenske hær over Storebælt til Lolland, men til sidst tilføjede han dog, at "hvad der skal ske, det sker, thi det har været tøvejr hele dagen, og hvem ved, hvorledes Isen kan blive, hvis tøvejret holder endnu nogle dage, og det tillige blæser op."

I forløst spænding og angst og ude af sig selv af glæde, sprang Karl Gustav op, takkede Dalberg for de gode nyheder og bød han mad og drikke, idet han samtidig sagde: "Nu, broder Frederik, skal vi to tales ved på svensk".

I øvrigt gav han Dalberg ret i, at der ikke var nogen tid at spille, og sammen med Dalberg og nogle hoffolk kørte man omgående til Nyborg, hvor Wrangel og Ulfeldt blev tilkaldt og fik Karl Gustavs plan om at gå over Isen forelagt.

Wrangel ytrede straks de største betænkeligheder overfor planen og henviste til, at Dalbergs iagttagelser nu var to dage gamle, og nu var det tøvejr og storm, så Isen kunne bryde op når som helst. Desuden ville det blive vanskeligt at få samlet hæren hurtigt nok, idet mange af soldaterne var på vej mod Lillebælt for at retirere til Jylland.

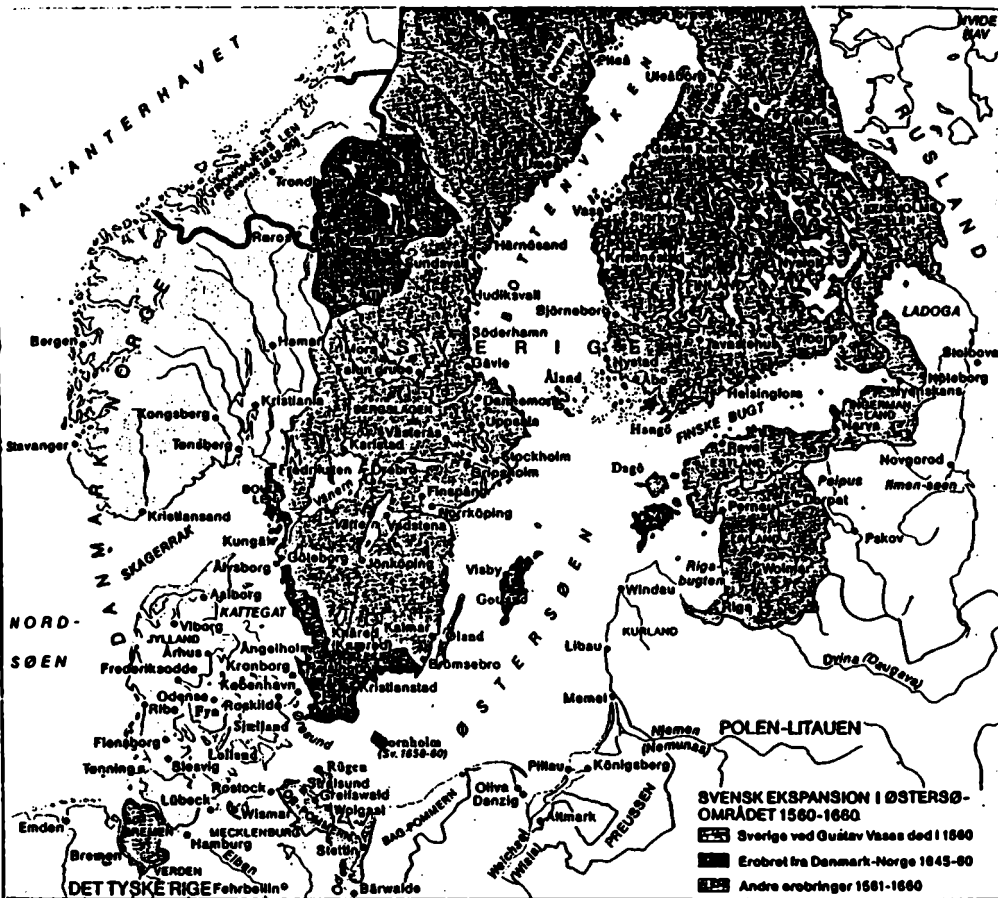

Frederik den Tredie

Karl den Tiende Gustav

Begge portrætter malet af den hollandske kunstner Abraham Wuchters

Ulfeldt gav Wrangel ret og henviste til, at han, så vidt han mindedes, aldrig havde oplevet, at Bælterne var frosset helt til, og også han mente, at Isen kunne bryde op når som helst, og hvis armeen da var på Isen, ville både den og kongen selv være uhjælpelig fortabt, og så var alt sat over styr. I så fald ville det hele ende i spot og spe, og man ville sammenligne kongen med kong Faraos, der med hele sin hær gik ned i Rødehavet, og man ville deri se himlens straf for kongens dårhed, og hvorledes skulle det da gå det svenske rige, når det kom til at stå uden konge og uden hær.

Da Karl Gustav derefter spurgte Dalberg, om det nu virkelig forholdt sig, som han havde rapporteret, og bad ham betænke, at det i virkeligheden var kronens og fædrelandets velfærd, der i givet fald stod på spil, svarede Dalberg, at det forholdt sig, som han havde sagt, og at det var hans inderste overbevisning, at Marchen over Isen kunne gennemføres, når blot det skete så hurtigt som muligt.

Wrangel, der nu syntes at ane, at kongen begyndte at vakle i sit forsæt, overfusede derefter Dalberg, bebrejdede hans mangel på erfaring i krigskunsten og gav udtryk for, at Isen sikkert ville bryde op i løbet af ganske få dage, og om man da kunne skaffe fartøjer nok, kunne man alligevel nå at få hæren ført over til Sjælland, inden Danmark formåede at skaffe fremmede hjælpetropper udefra.

Så rejste kongen sig fra sit sæde og gik frem og tilbage i dybe tanker, og til slut standsede han op og sagde, at nu kunne det være nok for denne gang, og at man skulle høre hans mening, når tiden kom, og derefter gik han ind i sit sovegemak og knaldede døren i efter sig.

Men næppe var kongen ude af døren, før både Wrangel og Ulfeldt vendte sig mod Dalberg og overfusede ham med bebrejdelser, fordi han havde rådet kongen til et "så farligt og dårligt forsæt", og Wrangel truede i øvrigt Dalberg med, at han skulle komme til at "klæde stejle og hjul", hvis overgangen over Storebælt mislykkedes - ja, om blot en mindre del af armeen forulykkedes.

Karl Gustav var dybt bekymret, og han var i vildrede med hensyn til, hvorledes han skulle komme ud af det uføre, hvortil han befundt sig med den svenske hær. Blive på Fyn ret meget længere kunne han ikke. Retirere til Jylland ville være et tilbagemøg, som ville sinke felttogets videre fremgang, og desuden risikerede han som nævnt en invasion af sine mange fjender sydfra. Sejle hæren over til Sjælland kunne først lade sig gøre, når havnene igen var isfri, og til den tid risikerede han, at den hollandske flåde kom Danmark til hjælp.

Han forstod godt Wrangel og Ulfeldts betænkelligheder ved det vovestykke, det var at forsøge at føre så stor en hær over det islagte Storebælt, men hvis vovestykket lykkedes for ham, kunne det bringe ham en hurtig sejr over

Danmark, og så kunne han som erzhersker i hele Norden skitere sine mange fjender de fredsvilkår og krav, som Sverrig var bedst tjent med.

Risikoer ved at forsøge en overgang over Storebælt var stor, men risikoer ved at blive på Fyn og i Jylland var måske større.

Han måtte se at komme over Bæltet så hurtigt som muligt, der var ingen tid at spille, forsøget måtte gøres, han måtte udnytte de muligheder, som vejrguderne havde spillet ham ihænde, der var intet valg, han var tvunget af omstændighederne.

Op alligevel - han måtte hellere tale med Dalberg endnu en gang, inden han traf den endelige afgørelse, og Dalberg var næppe kommet hjem til sit kvarter, før en hoflakaj opsøgte ham med ordre fra Karl Gustav om, at han uopholdelig skulle møde hos kongen på Nyborg Slot.

Dalberg indfandt sig omgående på slottet og blev indladt i det kongelige sovegemak, hvor Karl Gustav, der sad halvt afklædt på sengen, stillede ham forskellige spørgsmål med relation til en eventuel overgang over Storebælt, og til sidst sagde han: "I ser, at sagen er meget alvorlig, sig mig samvittighedsfuldt og ved Jeres sjæls salighed, om I tror, at jeg kan komme over. Om I kan råde mig dertil, så bryd Jer ikke om, hvad Wrangel og Ulfeldt har at indvende, thi jeg ved meget vel, hvad jeg bør gøre, blot jeg er sikker på, at isen ikke brister."

Dalberg svarede: "Høren kan uden fare komme over isen, derpå vil jeg vove mit liv, og om blot kulden vedvarer, så vil jeg med den Almægtiges hjælp uden noget tab føre eders Majestæt og hele den svenske hær over Storebælt's is, om der så var 300.000 mand".

"Det er bra", sagde kongen og sprang op fra sengen, "jeg vil i Herrens navn gå fort, Wrangel og Ulfeldt må sige, hvad de vil, deres mening kan være god, men denne occasion (bestemmelse fra Gud) er alt for kostelig at lade forbigå".

Afgørelsen var truffet, terningerne var kastede, og om morgenen den 5. februar gav kongen Wrangel ordre til at trække kavaleriregimenterne til Svendborg og derfra videre over Tåsinge til Langeland.

Samtidig udfærdigedes en svarskrivelse på Meadows brev, hvorefter Karl Gustav afslog våbenstilstand, udpegede Conflts Ulfeldt og Steen Bjelke som fredsforhandlere fra svensk side og foreslog Sprogø eller Rudkøbing som fredsforhandlingssteder.

Svarskrivelsen blev straks afleveret til Meadows sendebud, der samtidig fik ordre til omgående at returnere over Storebælt til Korsør, og derved var han ude af billedet, og man havde sikret sig, at han ikke fik nyt om, hvad der forestod.

Derefter tog Karl Gustav selv med sit følge over Svendborg til Tåsinge, hvorfra man fortsatte mod Langeland på Isen, hvor der stod blankt vand, som man måtte vade sig igennem. Da Karl Gustav langt ud på natten ankom til Langeland, var der allerede ankommet mere end 2000 svenske ryttere, af hvilke de fleste var redet ud på plyndringstogter rundt om på Isen.

Nu var der sket det omslag i vejret, som svenskerne havde ønsket, det var blevet så blidende hård frost, at man måtte hugge øl, vin og mad i stykker med økser.

I løbet af formiddagen - lørdag den 6. - lykkedes det at få samling på tropperne, og ved middagstid var Karl Gustav og 2000 ryttere nået frem til Longelse kirke, hvor man gjorde klar til den endelige march over Isen til Lolland.

Dalberg fortæller, at stemningen blandt soldaterne var meget mat, de var bange, tvivlende og mismodige, og den sædvanlige højrostede og rå soldater-tone var helt forstummet. Det var jo ikke mange dage siden, at de havde overvøret, at to kompagnier af deres kammerater var gået gennem isen på Lillebølt og druknet, og nu forestod der en ny og meget længere march over isen uden hvilested undervejs, og hvis Isen - trods Dalbergs forsikringer - ikke holdt, var hele styrken uhjælpelig fortabt.

Kun kongen selv var i strålende humør (eller lod som om), og han skoggerlo og skæmtede med sine nærmeste officerer.

Just som kongen var ved at indtage sin frokost ved et interimistisk sammensat bord i det fri, kom en rytter ridende med et brev til kongen fra Wrangel, der meddelte, at han ikke kunne marchere over Isen fra Nyborg, idet en rytterkorporal, der havde afpatruljeret Isen mod Korsør, havde rapporteret, at en stedkendt mand på Sprogø havde advaret ham mod at vove sig for langt ud, fordi det blæste op til storm, og med den retning, vinden nu havde, kunne Isen bryde op når som helst.

Ikke just gode nyheder, men kongen tog det med sindsro, lod som ingenting og fortalte sine nærmeste officerer, at brevet blot drejede sig om gode nyheder fra Wrangel.

Fra Langelandskysten kunne de svenske soldater skimte Lolland som en blålilg rand over horisonten, så marchretningen kunne de i hvert fald ikke tage fejl af, men til gengæld var blæsten og den blidende kulde meget generende for både soldater og heste.

Temperaturen var indenfor det sidste døgn faldet fra nogle få plusgrader til 27 minusgrader, og det drejede sig trods alt om et flere timer langt ophold på Isen og en anstrengende march på ca. 73 kilometer - det vil sige lidt længere end for eksempel fra Kløvtoftekrydset til Karlslunde eller fra Greve Badhotel til Køge.

Da alt var klart til afmarch, råbte Karl Gustav til Dalberg: "Ild I nu foran og vis vej". Trompeterne skingrede kavalerlets signal "Til hest", Karl Gustav satte sig i sin slæde sammen med den franske gesandt Terlon, og så begyndte det for Danmark så skøbningsvangre togt over det islagte Storebælt.

Isen var børeduftig og slækker, men den uhyre vægt af tropperne, hestene og artilleriet tryngede den ned i en stor bule, således at der - trods den store frost - overalt stod blankt vand.

Terlon berettede senere i et brev til den franske førsteminister om den uhyggelige stemning, der herskede under den lange march over Bæltet: "De mange heste, som kongen førte med sig, havde stampet så meget i rutens sne, at der stod mindst to fod (= 63 cm !!!) vand over isen. Man frygtede ustandselig, at man skulle træde ud i det åbne hav". Men andre beretninger angiver vandets højde således, at det gik soldaterne til anklerne, det vil sige, at soldaterne har været pjaskvåde om fødderne, og hestenes plasken i vandet oversprøjtede dem, så deres klæder i den hårde frost blev mere eller mindre stivfrosne.

Men trods alle skeptikere og dystre forudsigelser gennemførtes togtet over Bæltet uden uheld, og ved 3-tiden om eftermiddagen gik svenskerne i god behold i land på Lolland udfor Grimstadgård.

Karl Gustav var ude af sig selv af glæde, og han sendte straks en adjutant tilbage med ordre til Wrangel om, at han skulle følge efter med fodfolk, artilleri og alt det rytteri, der var tilbage på Fyn.

Da Wrangel modtog denne ordre og fik meddelelse om overgangen, vægrede han sig ved at tro på rigtigheden af dette, og da adjudanten havde redet gjort nærmere for hele togtet, udbrød han i stor forbauselse: "Så hans mæsestøt er virkelig kommet over, da må Gud vist have hjulpet ham".

Straks efter ankomsten til Lolland tog Karl Gustav kvarter på herregården Grimstad (nu Frederiksdal) og sendte bud til Nakskov, der var ret stærkt befæstet, om at overgive sig. Dette blev dog afvist af kommandanten, men en del af byens borgere, der havde hørt rygter om svenskerne frygtelige plyndringstogter, foragtede byens kanoner, og dagen efter opsogte de svenskerne hovedkvarter og overgav sig til Corflits Ulfeldt.

Det viste sig ved Karl Gustavs ankomst, at Grimstad allerede var udplyndret af svenske soldater - formentlig en del af det rytterfølge, som Dalberg havde med under sin første rekonosering, og som altså i de mellemliggende dage er vendt tilbage til dette af plyndringer uberørte område.

Med dette sidste togt havde Karl Gustav nu for tredje gang i løbet af et halvt årstid taget den risiko, der var forbundet med at opsplitte - og dermed svække - sin hær. Første gang da han brød op fra Polen, anden gang da han fra Jylland drog over til Fyn, og tredje gang da han drog over Storebælt.

Joakim Gersdorf

Karta öfver danska öarna.

Han stod nu på Lolland med en hærafdeling på kun 2000 ryttere, og hvis Danmark havde haft et bedre efterretningsværn og en slagkraftig og mere kampvirlig hær, kunne Karl Gustav let være overrumplet og slået på Lolland - og måske også på Fyn, og så ville krigen have fået et helt andet udfald.

Karl Gustav fortsatte nu den videre fremrykning over Lolland og Guldborgsund til landsbyen Vålse på Falster, hvor han op slog sit hovedkvarter.

Dagen efter ankomsten til Lolland overværede Karl Gustav gudstjenesten i Nykøbing kirke, hvor byens præst pastor Jessen benyttede lejligheden til at prædike over sin harme ved at se menneskene slå hinanden ihjel i stedet for at opføre sig kristeligt.

Hvorvidt præstens ord gjorde indtryk på Karl Gustav, ved man ikke, men vist er det, at Karl Gustav skånede Nykøbing for gennemmarch og plyndring - till stor lettelse for byens borgere, men næppe til glæde for de svenske soldater.

Wrangel efterkom omgående Karl Gustavs ordre om at følge efter over isen med resten af den finske hærstyrke, men han drog ikke over Tåsinge, men forkortede marchen ved at gå fra Fyn direkte til Langeland. Den 7. februar gik han over Storebælt til Lolland, og dagen efter sluttede han sig til Karl Gustavs styrke i Vålse. Hvor stor den samlede svenske hærstyrke i Vålse herefter var, vides ikke nøjagtigt - nogle kilder siger 7000 mand - andre 12000, men det rigtige tal ligger måske omtrent midt imellem.

Den 11. februar drog Karl Gustav selv med 200 finsk-svenske ryttere over Storstrømmen til Vordingborg, og lidt nord for byen traf han den engelske gesandt Phillip Meadow og de to danske fredsmæglere Joakim Gersdorf og Christian Skeel. Da Karl Gustav havde hilst på de tre mænd, gav han udtryk for sin forbauselse over dette sammentræf, og den engelske gesandt gav udtryk for endnu større forbauselse, skønt han utvivlsomt har været helt klar over, at kongen måtte være at træffe på disse kanter, idet der nu var gået hele fire døgn siden overgangen over Storebælt.

Hele selskabet tog nu tilbage til Vordingborg for at forhandle om en eventuel fredsslutning, men Karl Gustavs fredsbetingelser var så enormt store, at danskerne måtte give op for at indhente nærmere forholdsordre fra den danske konge.

Karl Gustav vendte så tilbage til Vålse, og dagen gik han med hele den svenske hærstyrke over Storstrømmen og fortsatte fremmarchen mod København, men der var nu faldet så store mængder sne, at fremrykningen blev forsinket.

Den 14. februar ankom de svenske tropper til Køge, og den danske hærstyrke, der var indkvarteret her, trak sig uden kamp tilbage og gik i kvarter i Brøndbyerne.

Men inden tilbagetrækningen lykkedes det for en dansk styrke at tage 34 svenske ryttere til fange ved Vallo sødegård, hvor de opholdt sig i anledning af, at den svenske generalmajor Uvasor for egen regning havde truet den danske fredsmægler Christen Skeel med at fjerne hans slot Vallo med jorden, hvis ikke han udbetalte ham 2000 rigsdaler kontant.

Efter at de danske fredsmæglere havde fået felt lejde, vendte de over Køge tilbage til København, hvor de aflagde beretning for Frederik 3.

Dette gav anledning til, at kongen samme dag - den 14. - om aftenen ved 9-tiden sendte en drabant til den danske gesandt i Sverrig Ove Juel, der da opholdt sig i København, med ordre til, at han straks skulle møde hos kongen på Københavns slot.

Her forelagde kongen ham de oplysninger, han havde fået om fredsforhandlingerne i Vordingborg og om svenskernes fremrykning, og spurgte ham, hvad ham mente, man burde foretage fra dansk side i denne situation. Ove Juel foreslog så, at man sendte "en bequem person" med fuldmagt ud for at opsøge den svenske konge og forsøge at få ham til at standse den videre fremrykning, således at man derved kunne vinde tid til at sætte Københavns volde og hele hovedstaden i forsvarsberedskab.

Dette forslag accepterede kongen straks, pålagde Ove Juel selv at påtage sig denne opgave og udstyrede ham med en fuldmagt. Derefter fik han stillet en kare med kusk og to heste til sin rådighed, og ved midnatstid forlod han hovedstaden med kurs mod Køge.

Men turen var både farlig og besværlig, kusten var lange, og sneen lå så højt, at man ikke kunne følge eller finde vejene, og køretøjet vältede flere gange undervejs, uden at der dog skete nogen skade af betydning.

Da man var kommet et par mil sydpå i nærheden af Køge Kro ved den nuværende Olsbæk Strandvej, blev køretøjet standset af en svenske rytterpatrulje, der satte en pistol for brystet af Ove Juel og beordrede ham ud af karene og anholdt ham.

Den ene rytter red derefter tilbage til sit kvarter, og efter lang tids venten kom han tilbage med en ritmester, der i nattens løb førte Ove Juel fra det ene kvarter til det andet for til slut at aflevere ham i Karl Gustavs hovedkvarter i Brochmanns gård på torvet i Køge.

Her tilbragte Ove Juel så resten af natten, og om morgenen anmodede han hofmæsskallen om at komme i audiens, men inden da fik han tid til at se sig lidt om i hovedkvarteret. Her traf han flere gamle bekendte fra sin gesandt tid i Sverrig - blandt andre Wrangel, og da han blev klar over, at også Ulfeldt var tilstede, henvendte han sig til ham og bad ham med få ord "vise i gerningen, at han endnu havde villigt dansk blod i hjertet til sin egen og rette konges tjeneste".

Karl Gustav tog vel imod Ove Juel og spurgte ham spøgende, hvad han syntes om at træffe ham her, hvortil Ove Juel svarede: "For Deres majestæt personlig helt vel, men følget forekommer mig noget stort".

Dette svar morede kongen, og efter nogen forhandling lykkedes det for Ove Juel at få kongens løfte om, at han ville standse den videre fremrykning mod hovedstaden, hvis fredsforhandlingerne kunne blive genoptaget uden ophold.

Men på trods af dette løfte fortsatte svenskerne samme dag - den 15. - fremrykningen mod København, og da Karl Gustav herunder ankom til Køge Kro, som han tidligere skal have gæstet, gjorde han holdt og tog ind på kroen og spiste middag.

Dalberg blev nu med en større eskorte sendt ud i omegnen for at rekonoscere og finde ud af, hvor armeen bedst kunne indkvarteres, og da han herunder konstaterede, at alle småbyer en milsvej fra København var udpint af danskerne selv, da de trak sig tilbage fra Køge, frarådede han en indkvartering i dette område, hvor navnlig Brøndbyerne og Vallensbæk var udpint. Dette motiverede han med, at der kun ville være forsyninger nok til armeen i nogle ganske få dage, og hvis man først havde indkvarteret sig og senere blev nødt til at trække sig tilbage, kunne dette fra dansk side blive opfattet som tilbagesøg eller flugt.

Skønt det oprindeligt havde været Karl Gustavs hensigt at indkvartere armeen truende nær hovedstaden, ændrede han nu planer, op slog sit hovedkvarter i Thorshunde og beordrede armeen i kvarter sydvest for hovedstaden i det landområde, der nu udgøres af Tåstrup, Ishøj, Greve og Solrød kommuner.

Men hvis Karl Gustav havde haft et bedre efterretningsvæsen, ville han have vidst, at Københavns voldanlæg og hele forsvarsberedskab var i den elendige forfatning, og så havde han næppe betænkt sig på straks at rette et knusende stormangreb mod hovedstaden. I så fald ville han utvivlsomt have kunnet gennemføre sin oprindelige plan med hensyn til at indtage København og tage konge og rigsråd til fange og derefter diktere en betingelsesløs fred.

At Karl Gustav her forpassede en enestående sefrømlighed, har han sikkert inilset senere og fortrudt, og måske har håbet om at gribe denne chance senere været en medvirkende årsag til, at han brød freden.

Men da han i februar det følgende år forsøgte at indtage København ved et natligt stormangreb, var stadens forsvarsværker bragt i orden. Voldanlæggene var istandsat og udbygget, hele forsvarsberedskabet var velorganiseret, og både de danske soldater og byens borgere kæmpede så tappert, at de svenske stormtropper måtte trække sig tilbage efter at have lidt det mest knusende nederlag under hele krigen mod Danmark.

De fire fredsforhandlere - fra dansk side Joakim Gersdorf og Christen Skeel - og fra svensk side Steen Bjelke og Corfits Ulfeldt - samt sekretærer, kurerer og andet følge blev indkvarteret i Høje Tåstrup præstegård, hvor den daværende præst var Søren Sørensen Glud.

Og det fortælles, at indkvarteringsforholdene var så primitive og trænge, at en af de svenske sekretærer Ehrenstein kunne aflytte de danske forhandlere, når disse forhandlede i enrum og forberedte næste mødes oplæg og forhandlingstaktik. Hvad han erfarede på denne måde, lod han selvfølgelig straks gå videre til de svenske forhandlere, der således fik mulighed for at møde bedre forberedt til møderne end de danske.

De danske forhandlere fandt det meget ydmygende og protesterede mod, at de skulle forhandle med Corfits Ulfeldt som modpart, men på dette punkt var Karl Gustav ubøjelig, han ville ikke give afkald på de fordele, som han så i at have Ulfeldt som fredsforhandler på sin side.

Ove Juel blev beskikket som gesandt og kurer mellem den danske konge i København, fredsforhandlerne i Høje Tåstrup og Karl Gustav i Thorshunde.

Efter at Ove Juel tidlig om morgenen den 17. februar havde haft en konference med de danske forhandlere mødte han op hos Karl Gustav i sin første mission, der gik ud på, at han skulle forsøge at få modereret et af den svenske konges krav - en krigsskadeerstatning på to tønder guld, det vil sige 200.000 rigsdaler.

Diplomat og dreven forhandler, som Ove Juel tilsyneladende har været, lykkedes det ham at få Karl Gustav til helt at frafalde dette krav under forudsætning af, at fredsforhandlingerne kunne gennemføres og afsluttes hurtigt, og det gjorde han med følgende slutbemærkning: "Jeg ved ikke, hvorledes det er fat med mig, men når Ove Juel beder mig om noget, har jeg svært ved at sige nej".

Derefter inviterede Karl Gustav Ove Juel på mad og drikke, og det gjorde han under henvisning til, at når Ove Juel nu havde besnækket ham for to tønder guld, kunne han gerne vise ham den venlighed at spise sammen med ham. Men dette afviste Ove Juel under henvisning til den kostbare tid - dog tilføjede han, at hvis det måtte behage majestæten, ville han gerne vise ham sin opvartning senere, og da navnlig, hvis han kunne få lige så meget ud af det som denne gang.

Denne velplacerede replik morede Karl Gustav, han skoggerlo, og de skiltes derefter i bedste forståelse.

Fredsforhandlingerne var vanskelige og meget ydmygende for de danske forhandlere - ikke mindst på grund af Ulfeldts arrogante og stejle holdning, men alligevel lykkedes det allerede den 18. at få forhandlingerne afsluttet og nedfældet i det såkaldte "Tåstrupforlig", der samme dag blev underskrevet af Karl Gustav i Thorshunde.

Carl Gustav Wrangel

Erik Dalberg

*Den sidste rådslagning på Nyborg Slot
Erik Dalbarg, Karl Gustav, Wrangel og Ulfeldt*

Fåstrupforliget blev gennemhandlet og færdigbehandlet i alle detaljer i Roskilde, og den 26/2 blev fredsvilkårene opstillet i en fredstraktat, der blev affattet i to eksemplarer - et på dansk og et på svensk, der blev underskrevet af de to konger den 27. februar 1658.

Udover hovedkravet - Danmarks afståelse af Skåne, Halland og Blekinge - indeholdt fredstraktaten en mængde andre krav og betingelser, som det vil føre alt for vidt at medtage her.

Der var også helt latterlige prestigebetonede krav, som for eksempel svenskerne forlangende af, at "de tapeter, som Sverrigs krone til værelse gjort er, og endnu i Danmark forvares, skal med andre farver overstryges".

Dette krav blev dog aldrig opfyldt, og gobellinerne på Frederiksborg Slot med mølverne fra kalmarkrigen fik lov at hænge i fred, indtil de gik op i luften ved slotsbranden et par hundrede år senere.

Efter en anden artikel i fredstraktaten tilstod svenskerne den danske adelsmand Jørgen Seefeldt at tilbagekøbe sit eget af svenskerne konfiskerede bibliotek omfattende 26.000 bind litteratur mod en betaling af 5.000 rigsdaler.

Corfito Ulfeldt, der selv ejede et bibliotek på 7.000 bind, vidste, at Seefeldt ejede det største danske bibliotek i privateje på Ringsted Kloster og kort før fredsforhandlingen tilkøbte han sig med Karl Gustavs tilladelse dette bibliotek. Da der under fredsforhandlingerne fra dansk side blev gjort indsigelse mod dette ran, tilbød man Seefeldt at tilbagekøbe hele biblioteket formedlet 5.000 rigsdaler - en latterlig lav pris i forhold til samlingens virkelige værdi, men nok til at Seefeldt ikke magtede at købe samlingen tilbage, hvilket man formentlig har været klar over i forvejen.

Da Ulfeldt senere faldt i unåde i Sverrig, blev biblioteket konfiskeret og indgik i det kongelige svenske biblioteks samlinger.

Efter fredstraktaten skulle Danmark afstå 2000 ryttere med heste og 2000 fodfolk til Sverrig, og da den danske konge ikke mente at kunne afse disse fodfolk - men nok rytterne -, pålagde han Ove Juel at søge at formå Karl Gustav til at frafalde dette krav. Men Ove Juel vægrede sig ved dette under henvisning til, at traktaten nu var underskrevet. Men kongen fastholdt sit forsat, og det lykkedes endnu en gang for Ove Juel at blodgøre Karl Gustav, og den danske konge fik sit ønske opfyldt.

Den danske konge gav ordre til, at de 2000 ryttere med heste skulle leveres til svenskerne ved Køge Kro, men mange af rytterne vægrede sig ved at gå i svensk tjeneste og flygtede undervejs til kroen, og dette skal være sket i fuld forståelse med de tre danske officerer, som havde kommandoen over styrken.

Ifølge overleveringen samlede rytterstyrken til aflevering i det område, hvor vejen Rytterbakken nu ligger, og vejens navn skal have relation til denne historiske begivenhed fra svenskekrigens tid.

I dette område mellem Rytterbakken og Gl. Køgelandevej har der ifølge de gamle landskabskort i sin tid været et vadested over den ret dybtliggende Olsbæk - altså et bekvemt vandingssted for de mange heste.

For at tilsløre rytterflugten og de dermed manglende ryttere og heste, spredte de danske officerer opmarchen over et meget vidt område, men svenskerne lod sig ikke fuppe, der blev foretaget en optælling, og derved viste det sig, at der kun var fremmødt ialt 936 ryttere og heste til aflevering.

Da Karl Gustav blev underrettet om dette, forlangte han - trods den danske konges protest - mindst 800 ryttere til - altså i virkeligheden et meget rimeligt krav, idet han dermed slog sig tiltåls med kun 7736 ryttere af de 2000, som han ifølge fredstraktaten havde krav på.

Som tidligere nævnt opførte de svenske soldater sig rødselsfuldt overfor civilbefolkningen under krigen.

Krigsførelsen, besættelsen og indkvarteringerne medførte et pres på den fastboende befolkning, som udviklede sig til røverier og plyndringer, brandskatning og terror, mishandlinger, manddrab og voldtogt, ødelæggelse af afgrøder, nedbrydning og afbrænding af gårde og huse, og dertil kom udbredelse af de sygdomme og epidemier, der tids høre som oftest førte med sig, og som for eksempel i visse egne på Fyn medførte, at den normale dødsstatistik blev 70-doblet i løbet af et par år.

Mange af soldaterne i den svenske hær var hvervede professionelle soldater primitive, rå og hemningsløse krabater, der uden nationalfølelse lod sig hverve hos den hærfører, som tilbød de bedste vilkår, det vil sige højeste sold og/eller størst mulige tolerance overfor soldaternes væsentligste interesse i krigshåndværket - nemlig at berige sig selv ved rov og plyndringer og i øvrigt slå sig løs og skeje ud efter trang og behov.

Helt forførdeligt har det selvsagt været, når soldaterne efter et vel gennemført slag blev belønnet med ret til flere timers fri udplyndring af civilbefolkningen, for så var alt tilladt, uden at soldaterne bagefter blev draget til ansvar for deres fremførd og handlemåde.

Desuden blev civilbefolkningen udkommanderet til fæstringsarbejde - således for eksempel i Køge, hvor man gravede voldgrave tværs gennem folks haver og kirkegården og nedbrød 16 gårde og omkring 700 huse og kørte tømrerværket derfra til Brønshøj og Bellehøj, hvor det blev genanvendt til opførelse af officersboligerr og andre krigsformål.

Når de svenske hærstyrker under felttoget skiftede opholdssted og nærmede sig nye egne i landet, var folk skrækslagne, for rygterne om soldaternes frygtelige fremfærd llede forud, og folk vidste derfor, hvad de kunne vente sig. Den fastboende befolkning bevæbnede sig, befæstede huse og gårde og gravede deres penge og værdigenstande, mange flygtede til andre egne i landet - de velbemidlede adelsfamilier endog til Norge - og mange landsbyer blev helt affolket og ødelagt.

Soldaternes plyndringer stod i skærende kontrast til den ellers jernhårde disciplin i den svenske hær, og når de højere officerer helt suverænt kunne forbeholde sig egne forsyningsdistrikter, viser dette egentlig ganske tydeligt, at der også på dette område kunne tilvejebringes disciplin i de menige soldaters rækker, men det ville selvfølgelig kræve et omfattende og veladministreret udskrivningsvæsen, så alle soldater blev ligelig forsynet efter behov.

For nutidens mennesker melder sig ganske naturligt spørgsmålet om, hvorledes man formåede at holde styr på disse soldater - forrædere og vilde horder, som de var, hvorledes kunne man opretholde disciplinen under de hårdes strabadser og de helt umenneskelige krav, men stillede til soldaterne under selve krigshandlingerne, og hvorledes kunne man i givet fald få soldaterne til at affinde sig med sult og savn, sygdom og anden elendighed.

Det altdominerende middel til at opretholde den hårde, men nødvendige disciplin, var utvivlsomt soldaternes frygt for galgen, og man ser da også på samtidige illustrationer galgen afbilled i forgrunden som en skræmmende advarsel - ofte flerfløjede galger og endog i to stokværk, så man i givet fald var i stand til at eksekvere massehenrettelser for eksempel i tilfælde af kollektiv lydighedsnægtelse under krigshandlinger eller ved mytteri.

At dø i kamp på selve valpladsen var en mulighed, som enhver soldat måtte regne med, og det anså man i øvrigt for at være en ærefuld død. Men at blive aflivet ved hængning i galgen var for enhver kriger den mest forsmædelige død, som tænkes kunne, og hængning medførte tillige, at man som en forbryder var afskåret fra at blive begravet i indviet jord, og det var efter den tid opfattelse ensbetydende med, at man ikke kunne få sin sjæl bjerget, men var henvist til evig fortabelse - et skræmmebillede, som med den tids religiøse fanatisisme kunne få de fleste soldater til at "gå gennem ild og vand".

For de svenske soldater var kirkerne et eftertragtet plyndringsobjekt - også her på egen:

I Karlslunde kirke stjal svenskerne således to malmstager og en messeskjorte, og i Solrød kirke en forgyldt alterkalk og -disk og kirkens baljer og spande.

Ved et indbrud i Havnstrup kirke ødelagde svenskerne kirkedørenes beslag, og det må have været en ret omfattende ødelæggelse, for det fremgår af kirkens regnskaber, at man måtte indkøbe ikke mindre end 3 liispund jern (1 liispund = 8 kg) til istandsættelsen, og desuden stjal de kirkens tiendekorn.

Også i Reerslev kirke stjal svenskerne alterkalk og -disk, og i Hvedstrup kirke gik de så voldsomt til værke, at de smed liget af kirkens præst, der var hængt på alteret, ned på gulvet for at ransage alteret for penge og andre værdier.

Ved en synsforretning med henblik på at opgøre krigsskaderne var 7 gårde i Tune ødegårde - de 4 helt nedbrudt og ruineret, og i byerne Karlslunde, Greve, Hundige og Solrød henlå hvert sted en gård som ødegård. På en gård i Møseede var flere af bygningerne nedbrudt og ført til svenskernes lejr i Brønshøj. På en anden gård i Møseede tilføjede en svensk soldat en 48-årig kone Kirsten Rasmusdatter et så alvorligt sabelhug i den ene arm, at hun døde en måned senere.

Som følge af krigen blev der ikke afholdt tingdage på Tune Herredsting i to år fra den 27/7 1658 til den 7/8 1660.

Om aktiv og passiv modstand fra den stedlige befolknings side er der kun sparsomme efterretninger i kirke- og tingbøger eller arkiverne, men i folke-munde verserer beretningen om den lokale modstandshelt Møseede-Hans, der sammen med de øvrige gårdmænd i Møseede aflivede alle de svenskere, der var indkvarteret på hans gård, ved i natterns mulm og mørke at vølte bygningerne ned over dem, mens de lå og sov.

Men intet i denne historie kan dokumenteres, og selv om der selvfølgelig kan ligge en kerne af sandhed til grund, bør man vistnok - i hvert fald indtil videre - henføre denne historie til sagnenes eller eventyrenes verden.

Med den frygtelige fremførd de svenske soldater udviste over næsten hele landet, kan der ikke være tvivl om, at også den svenske besættelse af Greveegnen har været en hård prøvelse for den stedlige befolkning - en enorm belastning både menneskeligt og økonomisk, men alligevel får man det indtryk, at Greveegnen - trods alt - er sluppet forholdsvis nådigt gennem krigen, hvad årsagen end måtte være.

Der findes således ingen beretninger om helt ødelagte og forladte landsbyer, der er ingen bemærkelsesværdige udsving i fødsels- eller dødsstatistikkerne, og der er forholdsvis få tilfælde, hvor svenske soldater er udlagt som barnefædre.

Kari X Gustaf och Erik Dahlberg.

Men ved en vurdering af forholdet mellem den fastboende befolkning og de svenske soldater bør det tages i betragtning, at de lokale præster synes at have været meget forsigtige med at tilføre kirkebøgerne helt eksakte oplysninger om svenskerne hærger - således for eksempel ved kirketyverierne, hvor der ikke anvendes gloser som "stjålet" eller "røvet", men mere moderate udtryk som "borttaget" eller "fjernet" - egentlig forståeligt nok, for de stakels præster kunne jo aldrig vide, om svenskerne tilfældigvis skulle få fat i kirkebøgerne.

I øvrigt forekom der tilfælde, hvor befolkningen levede i gode og venskabelige forhold med svenskerne - således for eksempel når danske piger forlovede og giftede sig med svenske soldater, og når svenske officerer stod fadder ved barnedåb.

Men alt dette hører dog til undtagelserne, og det har sikkert mest været i de tilfælde, hvor det var lykkedes for en landsby eller et sogn at få udstationeret en svensk beskyttelsesgarde, som skulle værne befolkningen mod udplyndringer og sørge for en ligelig fordeling af tidkvarteringer og udskrivning af fødevarer og furage - altså en mere human fremgangsmåde end det, man i den tids krigssprog kaldte "fouragering efter militær sædvane".

Et halvtårstid efter, at fredslutningen var underskrevet, brød Karl Gustav freden, og krigen blussede op påny, og først i juni måned to år senere - 4 måneder efter Karl Gustavs død - blev der sluttet endelig fred mellem Danmark og Sverrig, hvorefter de svenske tropper forlod landet.

Da krigen var forbi, herskede der nød og elendighed over det meste af landet, mange landsbyer var forladt og ødelagt, utallige gårde og huse var afbrændt eller nedbrudt, og i tusindvis af mennesker havde lidt døden som følge af vold og terror, sult og sygdomme, og det varede mange år, inden landet blev gjenrejst - for mange købstæders vedkommende et århundrede eller mere.

Men den ulykkelige krig og dens følger satte en ny udvikling igang til gavn for landets gjenrejning.

Ved enevældens indførelse i 1660 blev statsadministrationen ændret og moderniseret, adelens dominerende magt og indflydelse blev knækket, alle stænder fik lige indflydelse, skattebyrderne blev mere ligeligt fordelt, og der blev skabt en stående hær med et fast officerskorps.

Indadtil udjæmedes forskellen mellem samfundsklasserne, og der blev gennemført en effektiv administration, og når man i dag kan se tilbage på uafbrudt national selvstændighed i Danmark, skyldes dette ikke mindst de kræfter, som svenskekrigen satte igang.

"Køge Kroe"

Den gamle historiske kongelig privilegerede landevejskro

Den gamle Køge Kro lå i omkring 300 år på det sted, hvor Olsbækken kryd-
sede den gamle Køgelandevej, det vil sige på Olsbæk Strandvej, der er en af
de sidste rester af den gamle landevej, som i 1934 blev afløst af betonvej-
en mellem København og Køge.

Kroen blev bygget ifølge en forordning udstedt af Christian den Anden i
1527, der kundgjorde, at der skulle bygges et herberg for hver to ml ved
de alfare veje på Sjælland.

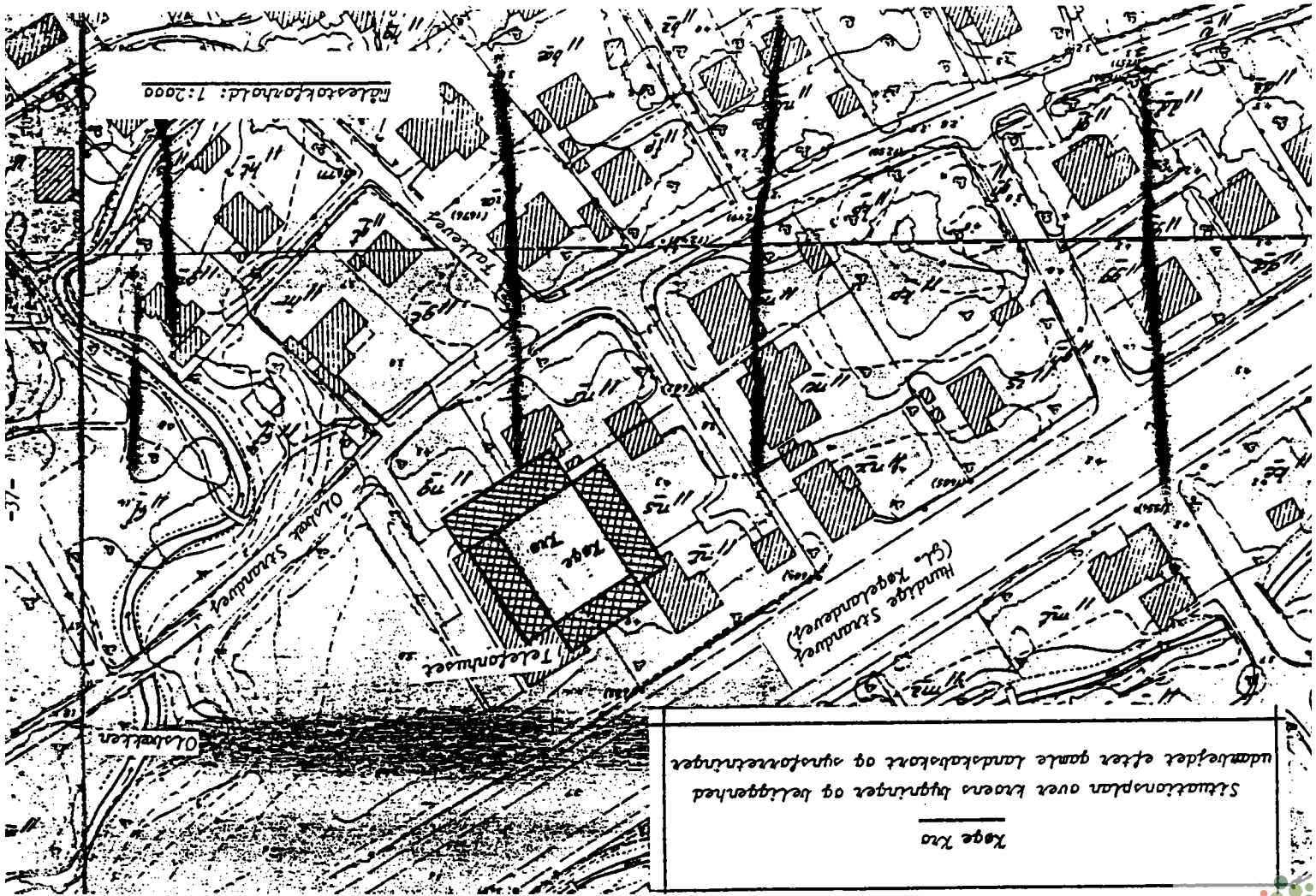
Den første vært på Køge Kro var Mikkel Jude, der fik livsbrev på kroen
på vilkår, at "han straks skal bygge gode huse der, holde gode staldrum,
øl, mad, hø og havre, så den vejfarende kan få, hvad han behøver til en skø-
nlig pris, han må ikke holde løsagtige folk, hverken kvinder eller andre".

Men da dette livsbrev først blev udfærdiget i 1556 - altså 35 år senere,
må man enten have siddet den kongelige forordning overhørig, eller også må
den første kro være nedbrændt.

Kroen ses anført på flere gamle landskabskort - tydeligst på et omhygge-
ligt udarbejdet udskiftningskort fra 1793, hvor den er indtegnet på det højt
liggende terrain ved telefonhuset på Olsbæk Strandvej.

Af selve krobygningerne er der ingen synlige rester eller spor tilbage,
men ved Olsbækken umiddelbart nord for krostedet ses det tydeligt, at der
i sin tid har været lavet en udgravning fra bækken ind i bakkestråningen -
en 70-75 m lang kanal eller vandrende, der som en "blindtarm" kan have dan-
net et vandreservoir med stillestående vand.

Hvilket formål, der har været med dette, er ukendt, men det er nærliggende
at antage, at det dels kan have været vandforsyningssted og vaskeplads
for kroens husholdning og dels vandingssted for kroens besætning og de til-
rejsendes heste, indtil kroen i 1772 fik eget pumpeværk.

Kage Xus
Situationsplan over kroens bygrænser og beliggenhed
udarbejdet efter gamle landkort og bygningsrestitutter

Terrainet mellem kroen og stranden blev i gamle dage kaldt Vildso, og her skal der i sin tid have været et udskilningssted, som formentlig også har været benyttet af bønderne på Amager, når de røgtede deres ålegårde udfor kroen.

Hvorledes den gamle kro og de senere ombygninger og tilbygninger har set ud, ved man ikke andet om end det, der fremgår af gamle synsforretninger og brandtaksationer. Den først kendte af disse er fra 1673, og heri står der, at "bygningerne består af ialt 69 fag", og da der tillige står, at "de er meget gamle og behøver stor reparation", må det have været de samme bygninger som i svenskekrigens tid.

Ved en synsforretning i 1694 beskrives bygningerne således:

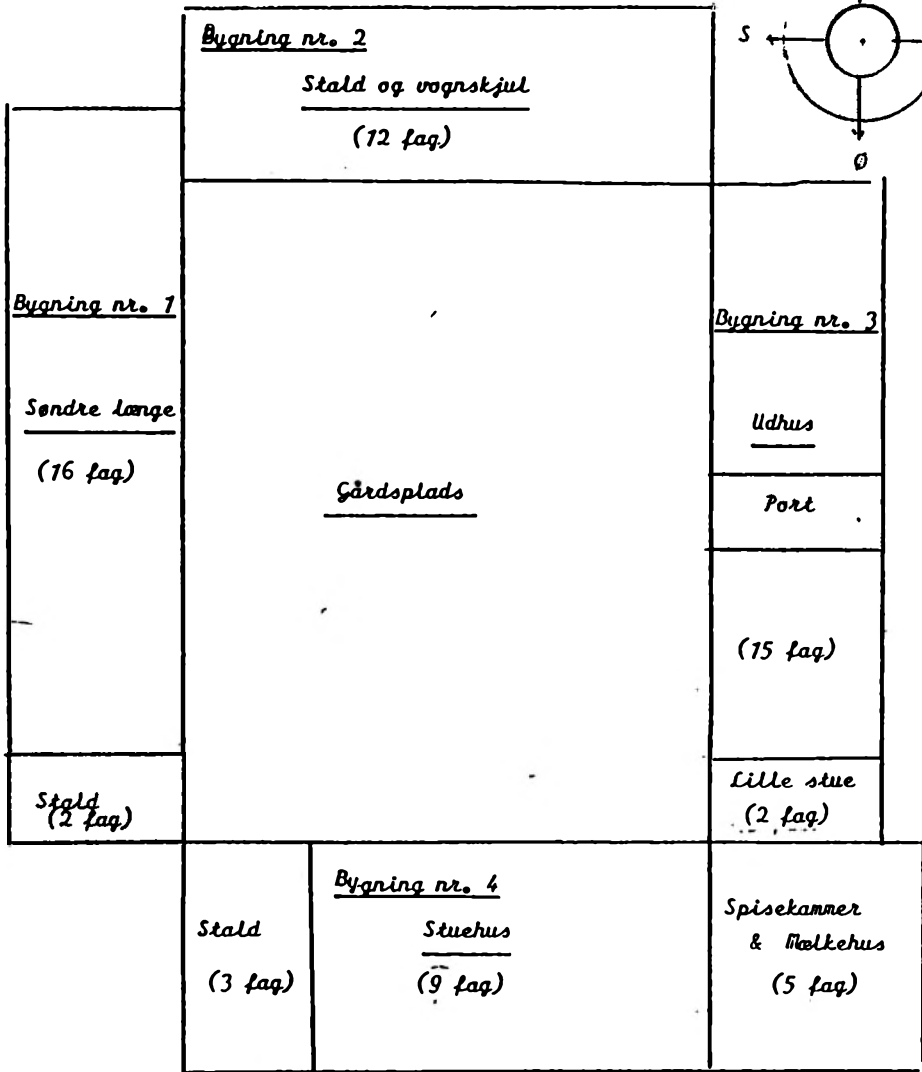
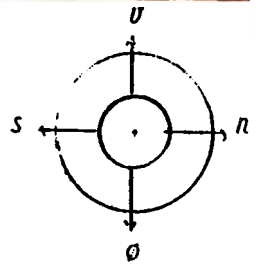
- 1: Søndre længe på 16 fag, som er gammel, vender udl syd og nord. Ved enden af denne bygning er en lille stald på 2 fag til 2 heste.
- 2: Stalden og vognskjul på 12 fag, som er gammel og forfalden, vender udl øster og vester.
- 3: Uldhuset på 15 fag, som er gammel, med en port, vender udl syd og nord, deraf 2 fag til en lille stue.
- 4: Stuehuset på 9 fag vender udl øster og vester; desuden en stald på 3 fag i samme længe samt 5 fag til spisekammer og mælkehus.
- 5: Et gammelt hus på 7 fag vender udl syd og nord.

Efter denne mere udførlige beskrivelse af hver enkelt bygnings størrelse, beliggenhed og anvendelse kan man faktisk danne sig en vis forestilling om, hvorledes kroen var på svenskekrigens tid, idet 4 af de 5 bygninger også her betegnes som gamle og således må være de samme som dengang - ikke mindst da bygningernes samlede størrelse stadig er 69 fag.

Da svenskekongen i 1658 gæstede Køge Kro, var værten en sønderjyde Oluf Petersen. Han giftede sig i 1638 med forgøngerens datter Cathrine Hermansdatter, og i dette ægteskab var der 8 mindreårige børn, da Cathrine i 1656 afgik ved døden. Året efter giftede Oluf Petersen sig med Maren Pedersdatter, men dette ægteskab blev kortvarigt, idet Oluf Petersen afgik ved døden juleaften 1658, og enken sad nu ene tilbage med de mange børn af mandens første ægteskab.

Oluf Petersen blev begravet i Kildebrønde kirke, hvor hans gravsten endnu ses i kirkegulvet, og da hans enke afgik ved døden som 74-årig blev hun begravet i samme grav, skønt hun da indtil sin død havde levet i ægteskab med en anden mand i mere end 34 år.

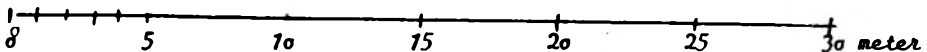
En måned før Oluf Petersen døde, afgik kroens kældersvend Christen ved døden, og selv om der ikke for nogen af dem foreligger noget om dødsårsagen,

Køge Kro (grundplan)

som den kan have været i svenskekrigens tid
 ifølge bygningsyn i 1763 og 1764
 (Bygning nr. 5 kan ikke placeres)
 Et fag ca. 2,5 alen = ca. 1,60 meter

Målestok:

behøver der selvfølgelig ikke at være noget som helst fordægtigt ved, at de to mænd afgår ved døden indenfor en månedstid. Og dog - for da enken 70 dage efter sin mands død søger om at få livsbrev på kroen, motiverer hun blandt andet sin ansøgning med, at hun "er geråden udi den største armød, formedelst den langvarige krig, da vi har været enhver plyndring undergivet, eftersom vi bor her på den alfarvej landevej...."

Ved Oulf Petersens død havde svenskekrigen raset i mere end et år, men allerede den 15. december 1657 - da svenskerne endnu opholdt sig i Jylland - var der posteret ordonnansposter i Køge Kro, men de måtte snart fortrække, for da svenskerne den 14. februar nåede frem til Køge, sendte de straks forposter ud til kroen.

Køge Kro's gode beliggenhed ved alfarvej nær hovedstaden gav god søgning af mange rejsende fra Ind- og udland - endog fornemme kongelige gæster undervejs til hove.

Desuden var kroen samlingssted for de bønder, der var støvnet til øgthørrel på de mange rejser, som de danske konger foretog rundt i riget, og på sådanne rejser holdt Christian den Fjerde jævnligt til på kroen, hvor han engang skal have drukket Karl Gustav under bordet.

Da Frederik den Tredte under svenskekrigen beordrede de tapre gønger til at udøve deres partisanvirksomhed i Sydsjælland, sejlede gøngenhøvdingen fra Kalvebod Strand til Køge Kro, og herom fortæller han i en efterladt skrivelse, at han der "kom iblandt fjenderne, hvor jeg dog af Guds synderlige nåde er kommen omkring Køge".

Men i øvrigt besøgte kroen af folk fra alle samfundslag, og at der også knyttede sig en hel del dramatik til stedet fremgår blandt andet af kirkebøgerne fra Kildebrønde kirke, der beretter om dødsfald som følge af drukenskab, røverisk overfald, løbskørsel, pest og andre sygdomme og drukneulykker m.m.

Der findes efterladte beretninger om de fleste af de kroværter, der i tidens løb har ejet og haft bevilling på Køge Kro, og der er ingen tvivl om, at der i kroens velmagtsdage har været drevet en meget betydelig virksomhed på stedet - ikke alene med hensyn til selve kroholdet, men en overgang blev der tillige drevet ølbryggeri og brøndebrønderi på kroen.

Desuden blev der fra kroen drevet almindelig landbrugsvirksomhed med hestemølle og besætninger på op til 24 kreaturer, 33 svin og 5-6 heste.

Men tid efter anden blev der bygget flere kroer langs den gamle landevej mellem København og Køge og deraf følgende konkurrence, og da Tåstrup-Køgevejen blev anlagt i 1780-erne, gik det meste af trafikken til og fra hovedstaden ad denne vej, og så begyndte det at gå alvorligt tilbage for Køge Kro

I 1786 begyndte den daværende ejer af Køge Kro at nedrive en del af bygningerne og solgte materlalerne ved auktion, og senere blev kroens jorder lagt sammen med andre jorder, og på disse jorder blev der bygget en ny gård kaldet Krogården.

Hvornår selve krovirksomheden ophørte, ved man ikke bestemt, men det må være sket engang i begyndelsen af 1800-tallet, og i tiden mellem 1812 og 1822 blev de sidste rester af krobygningerne nedrevet, hvorefter kroen blev slettet i den stedlige brandtaksationsprotokol.

En historisk kro forsvandt hermed fra den gamle landevej mellem København og Køge, en kro der i sin ældste tid lå som en oase ved den støvede alfarvej, og som i sin bedste tid var berømt for sine røgede bedekøller, for sit flæsk, sit gamle øl og brøndevin fra eget brøndevinbrønderi samt Olsbækkens fine ferske laks.

Og en del af det område, hvor den gamle kro i sin tid lå, henligger i dag som et af de dejligste og mest velbehandlede naturområder i hele kommunen - en idyl, hvor den gamle Olsbæk stadig snoer sig gennem det stærkt kuperede terrain med dets mange vildtvoksende træer og buske.

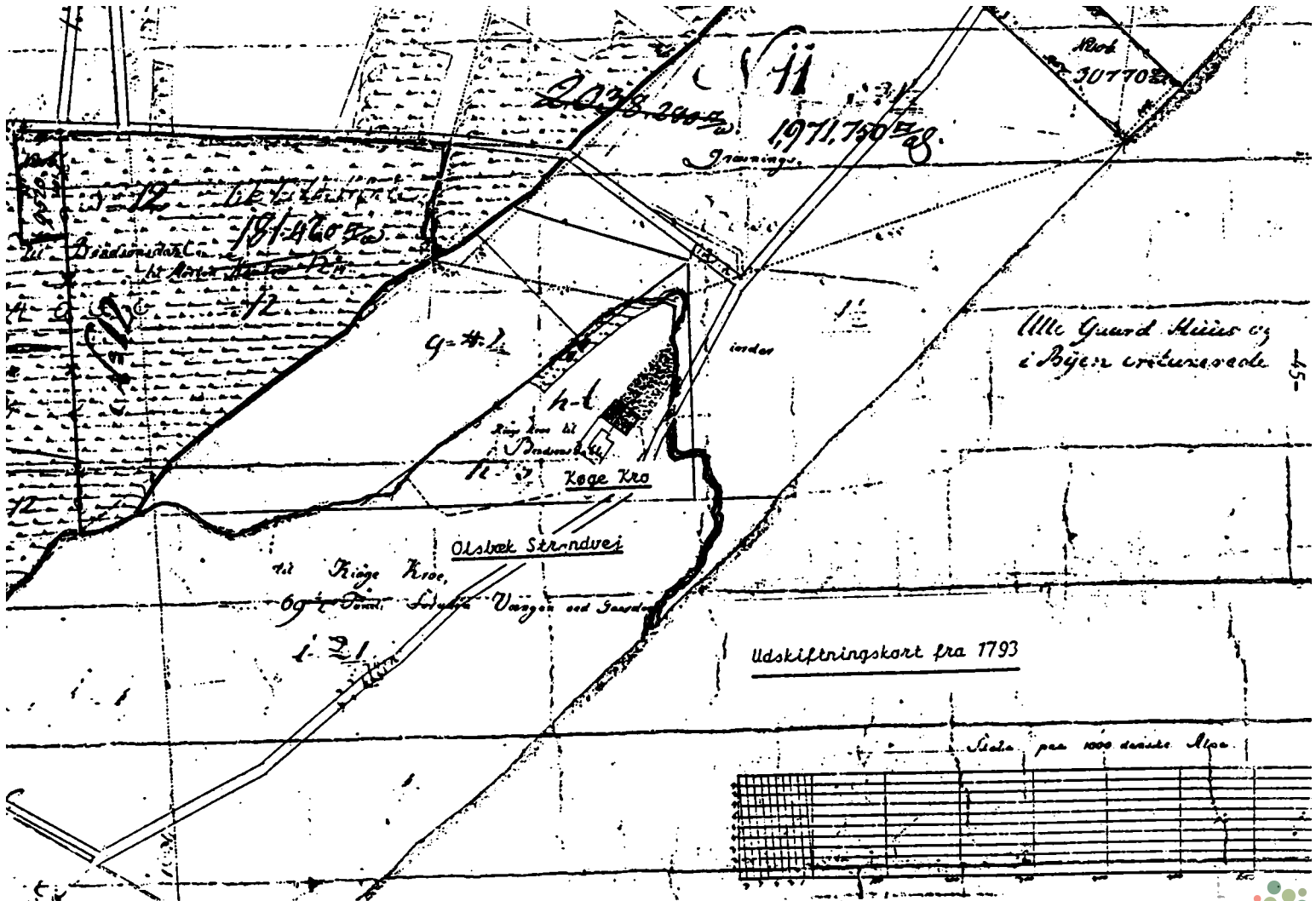
Noter:

- 1) Karl 10. Gustav (1622-1660) afgik ved døden efter kort tids sygeleje som følge af en hjerneblødning, og først senere blev der sluttet endelig fred med Danmark.
- 2) Carl Gustav Wrangel (1613 - 1676) blev senere svensk rigsmarsk og præsident i krigskancelliet, men viste mindre duellighed som embedsmand end som officer.
- 3) Erik Dalberg (1625-1703) blev adlet i 1660, senere greve og - skønt Wrangel modarbejdede ham på det kraftigste (han kunne aldrig forsones sig med Dalbergs succes under krigen) blev han feltmarskel, og i 1696 sluttede han sin karriere som generalguvernør over Livland.
- 4) Ove Juul (1675-1686) efterlod sig en meget interessant dagbog med optegnelser fra næsten hele sit liv. Han var medlem af den kommission, som dømte Griffenfeldt, og avancerede til amtmænd i Ålborg, vicestatholder i Norge og vicekanter i Danske Kancelli og endte som stiftamtmand i Århus.
- 5) Corfits Ulfeldt (1606-1664) faldt i unåde i Sverrig, fordi han mistænkte sig for at have robet stormen på København overfor danskerne, men nåede at flygte til Danmark sammen med Leonora Christine inden dommen blev eksekveret. Senere blev han og Leonora anholdt i Danmark og fængslet på Hammerhus, hvor de begge blev løsladt mod at afskrive sig alle krav på embeder og godser i Danmark. Da Ulfeldt senere tilbød kurfyrsten af Brandenburg Danmarks trone, blev han jaget over hele Europa og dødsdømt i Danmark in absentia, inden afgik ved døden i en båd på Rhinen og blev begravet under et træ ved floden - uvist hvor. Lenora flygtede til England, hvor hun blev anholdt af den danske gesandt og sendt til Danmark, hvor hun blev fængslet i Blåtårn på Københavns slot. Her tilbragte hun 22 år uden retssag, blev løsladt ved dronning Sofie Amalies død og tilbragte sine sidste år i Maribo Kloster. Hendes berømte livsskildring "Jammersminde" blev i forrige århundrede fundet hos hendes efterkommere i Østrig og kom hjem til Danmark.
- 6) Christen Skeel (1603-1659) afgik ved døden få måneder efter fredsslutningen - efter alles mening af græmmelse over Danmarks skæbnesvangre fred og den skæbne, han selv havde fået som fredsforhandler og medunderskriver af Tåstrupforliget - den elendigste fred i landets historie.
- 7) Gøngehøvdingen, kaptajn Sver Poulsen, fik som belønning for sin partisanvirksomheden under krigen overdraget gården Lundbygård i Sydsjælland, men døde som en fattig mand i meget små kår.

- 8) Øresundstolier blev indført af Erik af Pommern i 1430 og blev betalt som en garanti for, at den danske konge holdt farvandet fri for sørovere, og den blev endelig ophævet i 1857 mod en erstatning på 67 millioner kroner en gang for alle fra de interesserede nationer til Danmark.
- 9) En rigsdalers værdi var under svenskekrigen lig værdien af et godt slagtesvin eller en ufaglært arbejders løn i en uge.
- 10) En drabant er en soldat i kongens livvagt - senere den kongelige livgarde.
- 11) I bindingsværksbygninger anvendes størrelsesbetegnelsen "fag". Et fag er det vandrette mål mellem de lodretstående stolper i bindingsværket og spærstregene derover - normalt omkring 2,5 alen = ca. 1,60 meter.
- 12) De bygninger i Høje Tåstrup præstegård, hvor fredsforhandlingerne fandt sted under svenskekrigen, blev nedrevet i 1854 af stedets præst - Fenger.
- 13) I Karlslunde sogns embedsbog indførte stedets præst Lorentsen i 1711 en meddelelse om, at han af ældgamle folk på egnen havde fået fortalt, at en af hans forgængere i embedet den skånklødt Peter Corfitzen (1624-1667) havde studeret på Sorø Akademi sammen med Karl Gustav, og at denne derfor havde vist ham den beguntigelse at stationere en beskyttelsesgarde i Karlslunde, som skulle værne befolkningen mod plyndring og vilkårlig udskrivning af forsyninger til den svenske arme.
Denne overlevering er omtalt i ældre udgaver af Trap Danmark, men dementeret i nyere udgaver, efter at historikeren dr. phil. M. Mackeprang efter grundige studier i såvel danske som svenske arkiver har påvist, at Karl Gustav ikke har studeret på Sorø Akademi - jfr. nr. 17 i litteraturfortegnelsen.
- 14) En musketer er en soldat, der er bevæbnet med en såkaldt muskette, det vil sige et gevær, der er så stort og tungt, at det under skydningen er nødvendigt at støtte det i en gaffelformet stok.

Litteraturliste:

- 1) Politikens Danmarkshistorie,
- 2) Kjersgårds Danmarkshistorie,
- 3) Politikens Verdenshistorie,
- 4) Karlslunde Sogn, Valdemar Mortensen,
- 5) Greve og Kildebrønde sognes historie,
- 6) Fra Københavns amt, 1952,
- 7) Fra Københavns amt, 1957,
- 8) Arvefjenden, Lars Lindeberg,
- 9) Årbog for historisk samfund for Odense og Assens amter, 1922-1925,
- 10) Vejle amts årbøger, 1905-1908,
- 11) Nakstovs overgivelse, Danske Magasin,
- 12) Her skete det, Sjælland, Palle Lauring,
- 13) Overgangen øver Stora Bølt, H. Mankell,
- 14) Karl X Gustav på Sjælland, Carl Hallendorf,
- 15) Stamtafle over familien Glud, Kristian Glud Konradson,
- 16) Ove Juels dagbog,
- 17) Har Carl Gustav været akademist i Sorø, M. Mackeprang,
- 18) Kaldet følger enken, E. Doberch, hefte 15, Bidrag til Greve kommunes hist.
- 19) Karl X Gustaf och Erik Dahlberg vid overgangen av Stora Bølt, L. U. Munthe,
- 20) Kongl. sekretereren Edvard Ehrensteens Dagboks-anteckninger år 1658,
- 21) Freden i Høiethostrup, Høje Tåstrup sogns embedsbog,
- 22) Tåget øver Bølt och freden i Roskilde, Ungdomstidskrift for Jømtland 1e
- 23) Dansk og svensk beretning om de svenskes overgang til Fyn år 1658, Danske Magasin,
- 24) Spredte meddelelser om svenskekrigen 1658-1660 på egnen omkring Roskilde, Historisk samfund for Københavns amt 1914,
- 25) Et blad af Karlslunde og Karlstrup sognes historie, U. Mortensen, Årbog for Historisk samfund for Københavns amt,

2038-2005

1971.750 5/8

Red 307703

Graevings

187-860 5/8

g = 4.1

indes

h-t

Koge Kro

Koge Kro

Olsbæk Strandvej

Koge Kro

og ... Vange ...

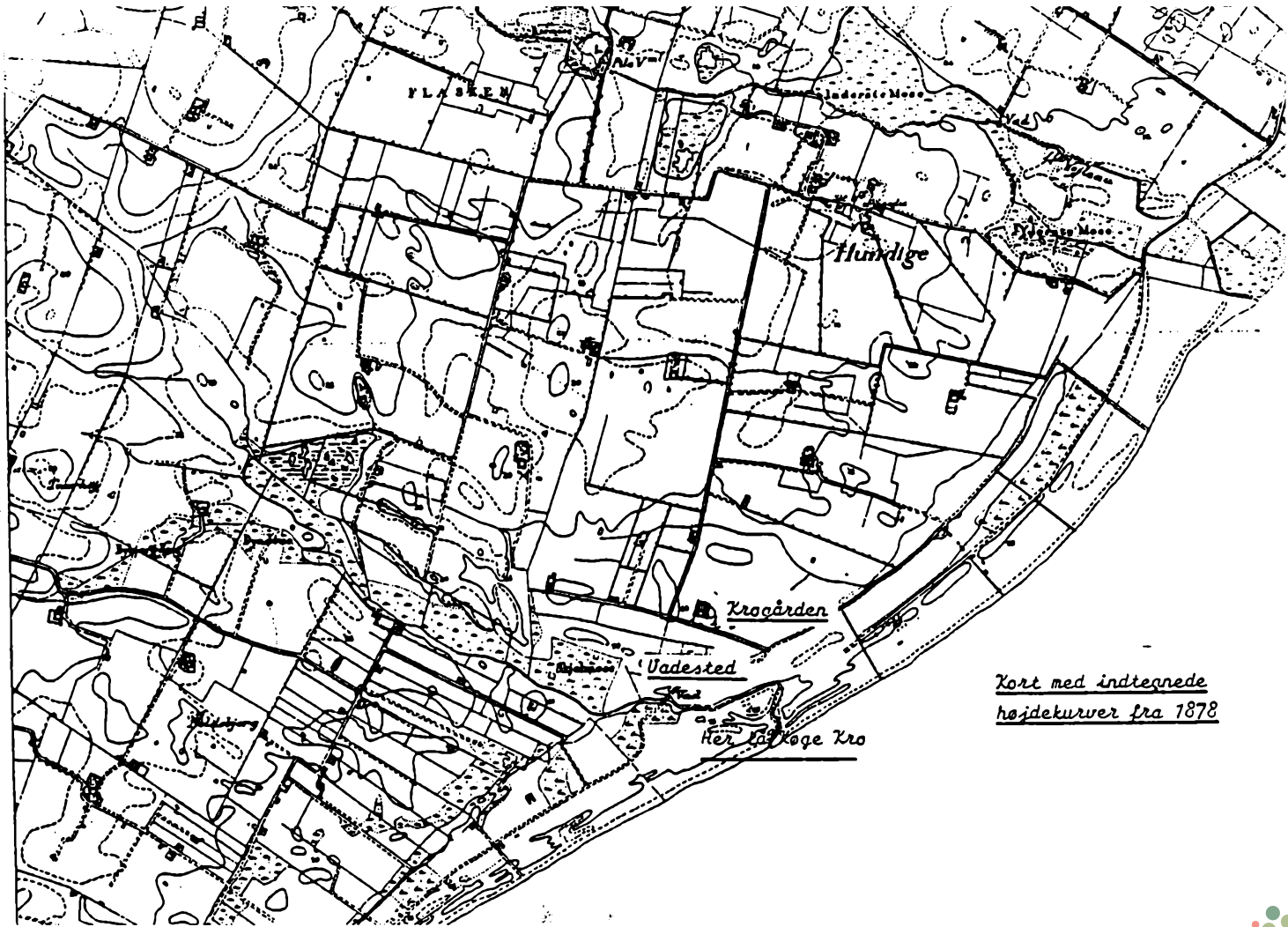
1. 2. 1.

Alle Gaard Huse og i Byen erklæres

Udskiftningskort fra 1793

Skala paa 1000 danske Aln

Kort med indtegnede
højdekurver fra 1878